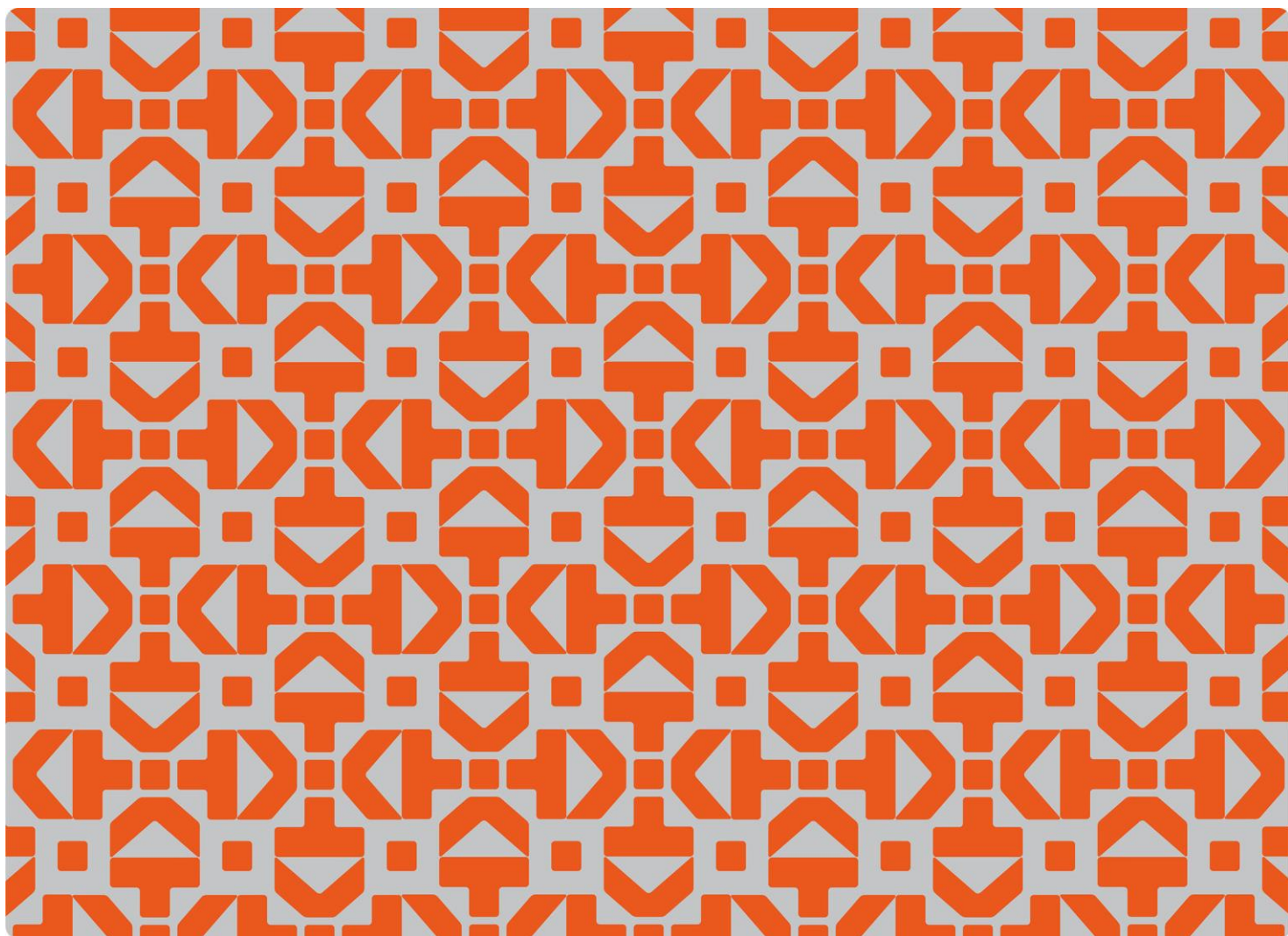

Retningslinjer og verktøy for ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid

Retningslinjer og verktøy for ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid

---

Ansvarlige redaktører:

Kristine Offerdal (HK-dir) og Christina I. M. Abildgaard (NFR)

Redaktører: Margrete Sjøvik og Hege Toje

Forfattere:

Siri Lader Bruhn

Magnus Løken Bain

Thomas Hansteen

Karine Kålsås

Ingrid Radtke

Gunnhild Rønningen

Agnethe Sidselrud

Margrete Sjøvik

Berit Berg Tjørhom

Hege Toje

Torill Iversen Wanvik

ISSN: 2703-9102

Utgitt: 03/23

© Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse

Forord

I tildelingsbrevet 2022 fra Kunnskapsdepartementet (KD) fikk Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) og Forskningsrådet tildelt oppdraget om sammen å utvikle nasjonale retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid.

Oppdraget var forankret i den reviderte Panoramastrategien (2021-2027). Denne strategien handler om hvordan Norge skal øke samarbeidet om forskning, høyere utdanning og innovasjon med utvalgte land utenfor EU/EØS landene på en langsiktig måte, ved å se utenriks-, nærings- og kunnskapspolitiske målsettinger i sammenheng. Panoramalandene er valgt ut på bakgrunn av deres rolle globalt og regionalt. De har til felles at de står for en høy og sentral del av verdens kunnskapsproduksjon. Samtidig er noen av disse strategiske samarbeidslandene i de senere år utpekt som høyrisikoland i de åpne trussel- og risikovurderingene fra norsk Etterretningstjeneste (E-tjenesten), Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM).

I den nye Panorama-strategien (2021-2027) ble ansvarlighet lagt til som et nytt prinsipp for kunnskapssamarbeid, i tillegg til kvalitet, relevans, gjensidighet og langsiktighet. Ansvarlighet er her definert som: «hensyn til grunnleggende akademiske verdier og nasjonale interesser, herunder sikkerhetsinteresser».

Oppdraget om å utvikle nasjonale retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid for kunnskapssektoren ligger i forlengelsen av dette prinsippet. Arbeidet med retningslinjene har endret karakter i løpet av 2022 med krigsutbrudd i Ukraina, sanksjoner og økt oppmerksomhet på sikkerhet generelt, også i kunnskapssektoren. Nasjonale retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid skal være et hjelpemiddel for kunnskapssektoren til å utøve ansvarlighet i en geopolitisk kontekst med økte spenninger.

Det ble etablert en prosjektgruppe på nyåret 2022, med deltagere fra HK-dir og Forskningsrådet. Prosjektet har vært ledet og koordinert av HK-dir. I oppdraget fra KD ble det uttrykt en forventning om at arbeidet med retningslinjer skulle skje i dialog med berørte miljøer og institusjoner. Det ble opprettet tre ressursgrupper, bestående av representanter fra høyere utdanning og forskningsinstitusjoner i Norge. Medlemmene av ressursgruppene har deltatt i diskusjoner og gitt innspill på tekstutkast. I tillegg har vi gjennomført 50 møter med myndigheter, kunnskapsinstitusjoner og interesseorganisasjoner i Norge og i Europa. I mars 2023 ble kunnskapssektoren invitert til å gi innspill til "Forslag til retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid" Vi mottok til sammen 25 innspill og har brukt disse til å videreutvikle retningslinjene som nå foreligger.

Arbeidet med utvikling av retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid er komplekst, med føringer og kryssende hensyn på tvers av ulike departementer, politikkområder, lovverk og internasjonale avtaler. Rapporten må regnes som et startpunkt for et langsiktig arbeid med å utvikle ressurser for kunnskapssektoren til å styrke planlegging og gjennomføring av internasjonalt samarbeid.

Innholdsfortegnelse

Ordliste	3
Sammendrag	6
1 Introduksjon	8
1.1 Bakgrunn og mandat	8
1.2 Kunnskapsgrunnlag	9
1.3 Rapportens struktur	10
2 Akademiske verdier og ansvar	12
2.1 Akademisk frihet	12
2.2 Forskningsetikk.....	14
2.3 Åpen forskning og deling.....	16
3 Sikkerhetsstyring ved institusjonen.....	18
3.1 Overordnede krav til sikkerhetsstyring	18
3.2 Informasjonssikkerhet.....	20
3.3 Eksportkontroll for kunnskapsoverføring og internasjonale sanksjoner	23
4 Ansatte og studenter.....	28
4.1 Rekruttering og ansettelse	28
4.2 Ivaretagelse av ansatte.....	29
4.3 Ansatte sitt ansvar	30
4.4 Invitasjon og ivaretagelse av gjesteforskere	31
4.5 Ansatte i utlandet.....	31
4.6 Studenter i utlandet	32
4.7 Ivaretagelse av studenter.....	32
5 Partnerskap og avtaler på forsknings- og høyere utdanningsfeltet.....	34
5.1 Partnerskap på forskningsfeltet	34
5.2 Partnerskap på høyere utdanningsfeltet	36
5.3 Avtaler om forsknings- og høyere utdanningssamarbeid	37
6 Ansvar og koordinering på nasjonalt nivå	39
6.1 Myndigheter og ansvarsområder - hvem gjør hva i Norge?.....	39
Litteratur og ressurser.....	41

Ordliste

Cyberangrep referer til forsøk på å få tilgang og kontroll over digital infrastruktur i en organisasjon.

Due diligence er en analyse av en organisasjon for å forberede en transaksjon eller et samarbeid. I forbindelse med forsknings- og utdanningsamarbeid innebærer «due diligence» en undersøkelse av partnerens tidligere aktiviteter, sektoren den opererer i, en kommersiell og etisk vurdering med hensyn til intensjonell ledelse, og det juridiske og lovmessige rammeverk som partneren forholder seg til.

Flerbruksvarer (Dual-use items) referer til varer som opprinnelig er utviklet for sivile formål, men som har viktige militære anvendelser. I forbindelse med kunnskap referer flerbruk til forskning som kan forventes å generere kunnskap eller teknologi med et potensial til å bli utnyttet til skadelige formål og som truer folkehelse eller nasjonal sikkerhet, selv om forskningen har en annen hensikt.

Forebyggende sikkerhet benyttes i sikkerhetsloven og omfatter både tiltak som reduserer sannsynligheten for at en hendelse inntreffer og tiltak som reduserer virkningene ved en slik hendelse.

Forebyggende sikkerhetsarbeid er planlegging, tilrettelegging, gjennomføring og kontroll av forebyggende tiltak mot sikkerhetstruende virksomhet og følger av slik virksomhet.

Forskingsfrihet innebærer retten til å fritt utforme forskningsspørsmål, velge og utvikle teorier, samle empirisk materiale, utforme og bruke akademiske forskningsmetoder, til å rette kritisk søkelys mot aksepterte sannheter og frembringe nye ideer. Det omfatter retten til å dele og publisere forskningsresultater åpent, også gjennom opplæring og undervisning. Forskerne har rett til å uttrykke sine meninger uten at dette får negative følger for deres arbeid og karrierer, eller at de blir utsatt for sensur eller diskriminering ved institusjonen de arbeider i. Det inkluderer friheten til å forme fagforeninger, akademiske organisasjoner og vitenskapelige møteplasser.

Forskningsetikk omfatter normer, prinsipper, verdier og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet. I Norge forstås begrepet forskningsetikk bredt, slik det blant annet er definert gjennom nasjonale forskningsetiske retningslinjer. Det vil si at forskningsetikken inkluderer normer for å sikre kvalitet og pålitelighet; normer som regulerer forskersamfunnet; normer som angår relasjonen mellom forsker og individer og grupper som inngår i, eller berøres av forskningen; og normer som gjelder forskningens bruk og konsekvenser i samfunnet og for miljøet.

Forskningsintegritet defineres i kraft av hovedprinsippene pålitelighet, ærlighet, respekt og ansvarlighet. Forskningsintegritet innebærer at disse prinsippene tas i bruk i alle ledd av forskningsprosessen.

Hybride/sammensatte trusler I Meld. St. 9 (2022-2023) *Nasjonal kontroll og digital motstandskraft for å ivareta nasjonal sikkerhet. Så åpent som mulig, så sikkert som nødvendig*, beskrives sammensatte trusler som «en betegnelse på strategier for konkurranse og konfrontasjon under terskelen for direkte væpnet konflikt, som kan kombinere diplomatiske, informasjonsmessige, militære, økonomiske, finansielle, etterretningsmessige og juridiske virkemidler for å nå strategiske målsettinger. Sammensatte trusler kan forekomme i sikkerhetspolitiske gråsoner, der formålet er å skape splid og destabilisering. Virkemiddelbruken kan være bredt distribuert og kombinere åpne, fordekte og skjulte metoder. Virkemiddelbruken kan være rettet mot konkrete aktiviteter eller situasjoner, eller være innrettet mer langsiktig for å skape tvil, undergrave tillit og ved dette svekke våre demokratiske verdier. Sammensatte trusler er i sin natur komplekse og utfordrer tidlig varsling, omforent situasjonsforståelse samt effektiv og samordnet håndtering».

Interessekonflikter og forpliktelseskonflikter. Interessekonflikter er et sett av omstendigheter som skaper en risiko for at profesjonelle vurderinger eller handlinger kan bli påvirket av andre interesser.

Forpliktelseskonflikter er situasjoner der et individ tar på seg for stor arbeidsbyrde, eller konflikterende oppgaver, fra ulike oppdragsgivere. Begge deler kan ha betydning for habilitet.

Kunnskapssikkerhet referer til å forhindre uønsket overføring av sensitiv kunnskap og teknologi med negative følger for nasjonal sikkerhet og innovasjonsevne. Begrepet dekker aktiviteter rettet mot å påvirke og forstyrre aktiviteter på vegne av utenlandske statlige aktører innenfor høyere utdanning og forskning. Slike aktiviteter kan føre til sensur og svekke akademisk frihet. Kunnskapssikkerhet dekker også etiske problemstillinger knyttet til samarbeid med land der grunnleggende rettigheter ikke respekteres.

Land av bekymring referer til land som pekes ut i de årlige nasjonale risiko- og trusselvurderingene til E- tjenesten, PST og NSM som høyrisikoland.

Nasjonal sikkerhet er statsikkerhet og en avgrenset del av samfunnssikkerhetsområdet, som er av vesentlig betydning for statens evne til å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser.

Nasjonale sikkerhetsinteresser er landets suverenitet, territorielle integritet og demokratiske styreform og overordnede sikkerhetspolitiske interesser knyttet til; (a) de øverste statsorganers virksomhet, sikkerhet og handlefrihet, (b) forsvar, sikkerhet og beredskap, (c) forholdet til andre stater og internasjonale organisasjoner, (d) økonomisk stabilitet og handlefrihet, og (e) samfunnets grunnleggende funksjonalitet og befolkningens grunnleggende sikkerhet.

Risiko kan sees som en kombinasjon av verdier som virksomheten skal beskytte, det eksterne trusselbilde og virksomhetens sårbarheter. En risikovurdering gjøres på grunnlag av en verdivurdering, en trusselvurdering og en sårbarhetsvurdering.

Samfunnssikkerhet er samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen, være utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger.

Statssikkerhet er ivaretagelse av statens eksistens, suverenitet, territorielle integritet og politiske handlefrihet. Statssikkerhet har tradisjonelt vært knyttet til forsvaret av territoriet mot væpnede angrep, men den kan også utfordres ved påvirkning med ulike former for pressmidler mot norske myndigheter og samfunnsaktører.

Sårbarhetsvurdering beskriver hvor sårbare verdiene er i lys av identifiserte trusler og danner grunnlag for forebyggende og konsekvensreducerende tiltak.

Trussel er en ekstern aktør eller et eksternt forhold som kan påvirke egen virksomhet og virksomhetens verdier på en negativ måte gjennom å utnytte virksomhetens interne sårbarheter.

Utenlandsk innblanding er handlinger utført av, eller på vegne av, en utenlandsk aktør, som er påtvunget, skjult, villedende eller korrumpierende og som står i motsetning til nasjonal suverenitet, verdier og interesser. Dette inkluderer f.eks. forskere som skjuler militære forbindelser eller forbindelser med utenlandske stater eller selskap og cyberangrep.

Utenlandsk påvirkning forgår på en åpen og transparent måte. Alle land påvirker andre land gjennom ulike metoder, f.eks. gjennom kulturutveksling eller kulturelle arrangement eller språkkurs i utlandet.

Verdier brukes til å, på den ene siden, referere til normer og prinsipper, som akademisk frihet. På den andre siden brukes begrepet «verdier» i sammenheng med verdivurdering og risikoanalyse. Her referer verdier til alt som er beskyttelsesverdige og kan trues, f.eks. liv og helse, informasjon, materielle verdier og omdømme. f.eks.

Verdivurdering er en analyse for å identifisere hvilken informasjon, hvilke objekter og andre verdier (f.eks. liv og helse, omdømme o.a.) som er så viktige at de må skjermes eller beskyttes. Verdivurdering danner utgangspunkt for identifisering av trusler som er relevante for virksomheten med hensyn til hvordan trusselaktører kan påvirke verdiene i virksomheten.

Sammendrag

Retningslinjer og verktøy for ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid skal være en ressurs for kunnskapssektoren til å styrke sine verdi- og risikovurderinger, sårbarhetsanalyser og sikkerhetsrutiner i forbindelse med inngåelse og gjennomføring av internasjonalt samarbeid i en utfordrende verden. Retningslinjene skal sikre ivaretagelse av akademiske verdier og forskningsetiske standarder, og nasjonale interesser, med vekt på utenlandsk etterretning og innblanding, digital sikkerhet og ulovlig kunnskapsoverføring. Et bredt sett av representanter for kunnskapssektoren og myndigheter i inn- og utland har blitt konsultert i utviklingen av disse retningslinjene.

Økt oppmerksomhet rettet mot institusjonell sårbarhet og sikkerhetstrusler kan medføre en risiko for at sikkerhetshensyn overskygger behovet for internasjonalt samarbeid i kunnskapssektoren. Det er viktig å understreke at internasjonalt kunnskapssamarbeid er en del av nasjonal beredskap. Åpenhet og deling er viktige forutsetninger for god forskning og undervisning, men deler av kunnskapen kan ikke deles ukritisk. Planlegging og evaluering av internasjonalt samarbeid må ta høyde for både det faglige strategiske behovet for samarbeid og sikkerhetsrisiko.

Målgruppen for disse retningslinjene er universiteter, høyskoler, samt instituttsektoren og andre institusjoner med internasjonalt samarbeid om forskning, innovasjon og høyere utdanning. Mange av anbefalingene vil også være relevante for helseforetakene og norske bedrifter, spesielt kapitlene om eksportkontroll, partnerskap på forskningsfeltet og avtaler om utdannings- og forskningssamarbeid.

Retningslinjene trekker veksler på europeiske retningslinjer, nasjonale råd og veiledninger, og foreslår vurderinger og fremgangsmåter basert på det vi så langt kjenner til av utfordringer og sårbarheter i norsk kunnskapssektor. Retningslinjene gir en oversikt over lover og andre føringer som norsk kunnskapssektor må overholde, og peker på sentrale vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø og for institusjonsledelse og administrasjon.

Retningslinjene er også et verktøyskrin og inneholder rapporter, veiledere, sjekklister og maler. Institusjonene må selv finne svar på de utfordringene og sårbarhetene som det pekes på, ut fra deres institusjonelle særpreg, eksisterende systemer og former for/omfang av internasjonalt samarbeid. Arbeidet for å sikre norske kunnskapsinstitusjoner vil kreve systematisk oppmerksomhet og ressurser. Dette arbeidet er imidlertid viktig for å beskytte akademisk frihet, forskningsintegritet og institusjonelt handlingsrom på sikt.

Sentrale råd rettet mot institusjonsledelse og administrasjon

- Foreta en systematisk verdivurdering, risiko- og sårbarhetsanalyse for å identifisere konkrete sikkerhetsutfordringer og press mot akademisk frihet og forskningsetikk ved institusjonen.
- Differensier tilgang til verdifull informasjon og infrastruktur.
- Lag rutiner for bakgrunnsjekk for ansettelser på områder med høy sikkerhetsrisiko.
- Få oversikt over internasjonale samarbeidsavtaler og forskningssamarbeid ved institusjonen og identifiser samarbeid med land hvor akademisk frihet er truet, land av bekymring basert på nasjonale risiko- og trusselvurderinger ([E-tjenesten](#), [PST](#), og [NSM](#)) og land som omfattes av [nasjonalt sanksjonsregelverk](#).
- Lag rutiner som fanger opp samarbeid som kan omfattes av eksportkontrollforskriften og tilgjengeliggjør støtte til fagmiljøene i vurderingene ved inngåelse av internasjonalt samarbeid, rekruttering av ansatte og invitasjon av gjesteforskere.
- Bygg kompetanse og bevissthet om akademiske verdier, sikkerhetsrisiko og forskningsetiske dilemma i alle deler av kunnskapsinstitusjonen.

- Opprett kontaktpunkt med tydelig ansvars plassering i organisasjonen for forskningsetiske utfordringer, for varsling om press fra eksterne aktører eller for sikkerhetsbrudd. Ved vanskelige vurderinger, ta kontakt med relevante myndigheter.
- Etabler egne møteplasser for erfaringsdeling og diskusjon av komplekse problemstillinger.

Sentrale råd rettet mot fagmiljø

- Orienter dere om land, politisk kontekst, partnerinstitusjon og fagmiljø ved inngåelse av kunnskapssamarbeid med hensyn til sikkerhetsutfordringer, lover og reguleringer og mulige utfordringer for akademiske verdier og etikk.
- Ha forventningsavklaringer med partnere med hensyn til akademisk frihet og forskningsetikk i planleggingsprosessen og søk å organisere likeverdige partnerskap med hensyn til finansiering, interesser m.m.
- Gjør risikovurderinger med hensyn til akademisk frihet, forskningsetikk, og eksportkontroll basert på informasjon om landkontekst, og planlegg mottiltak.
- Ved samarbeid med utfordrende land, avgrens samarbeidet strategisk, nedfell forventninger til overholdelse av akademisk frihet og forskningsetikk o.a. i avtaleverk. Diskuter på forhånd hvilke brudd som vil føre til at avtalen må avsluttes og hvordan en slik avslutning sikres i samarbeidsavtaler og i praktisk håndtering.
- Ved vanskelige vurderinger, søk råd hos støttetjenester på institusjonen og/eller hos relevante myndigheter.

Retningslinjer og verktøy for ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid, som presenteres i denne rapporten, bør betraktes som en begynnelse på et langsiktig arbeid. For å ha verdi, må retningslinjene tas i bruk og omsettes til praksis. Retningslinjene bør justeres og videreutvikles i et samarbeid mellom kunnskapssektor og myndigheter, for å adressere nye utfordringer og behov. Kunnskapssikkerhet handler om å forhindre ulovlig overføring av sensitiv kunnskap og teknologi med negative følger for nasjonal sikkerhet og innovasjonsevne. Dette er et komplekst problemfelt. Kryssende hensyn og behov må veies mot hverandre. Målet er proporsjonalitet i sikkerhetstenkningen, slik at behovet for bredt internasjonalt kunnskapssamarbeid og grunnleggende verdier som akademisk frihet, åpenhet, og deling blir ivaretatt.

1 Introduksjon

1.1 Bakgrunn og mandat

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) og Forskningsrådet har fått i oppdrag fra Kunnskapsdepartementet (KD) å utarbeide retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid. Formålet er å bidra til kunnskap om muligheter og utfordringer i internasjonalt kunnskapssamarbeid. Målgruppen er universiteter, høyskoler, samt instituttsektoren og andre institusjoner med internasjonalt samarbeid om forskning, innovasjon og høyere utdanning. Retningslinjene vil også være relevante for helseforetak og norske bedrifter. I og med at institutter både er selskaper, stiftelser og forvaltningsorganer, eid eller styrt av ulike departementer, går vi ikke inn i detaljer knyttet til sikkerhetsstyring av instituttsektoren.

Bakteppet er en sikkerhetspolitisk situasjon i endring og økt stormaktsrivalisering, der kunnskap og teknologiutvikling står sentralt. [Meld. St. 9 \(2022-2023\) Nasjonal kontroll og digital motstandskraft for å ivareta nasjonal sikkerhet - Så åpent som mulig, så sikkert som nødvendig](#), peker på et komplekst trusselbilde. Begrepet sammensatte, eller hybride, trusler, viser til handlinger utført av statlige og ikke-statlige aktører, som har som mål å skape splid og destabilisering, undergrave tillit og svekke politiske systemer. Strategiene kan være langsiktige, både åpne og fordekte, og omfatte ulike virkemidler, som økonomiske, politiske, sivile, militære, og informasjons- og etterretningsmessige.

Den norske kunnskapssektoren er internasjonalt orientert og forvalter og utvikler kunnskap på høyt nivå. Internasjonalisering er ønsket politikk og en forutsetning for at norske fagmiljøer skal kunne følge den internasjonale kunnskapsutviklingen. Samarbeid med fagmiljø i andre land er en integrert del av forskning og høyere utdanning. Samtidig gjør det sektoren utsatt og sårbar. De nasjonale risiko- og trusselvurderingene har i flere år pekt på kunnskapssektoren som et mål for utenlandsk etterretning og påvirkning. Kjente eksempler er digitale angrep, utplassering av studenter og ureglementert bruk av laboratoriefasiliteter blant gjesteforskere. Finansielle bindinger og avhengigheter kan også føre til ulike former for press.

En rekke land, samt internasjonale organisasjoner som EU og OECD, har nylig publisert retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid. Arbeidet internasjonalt, særlig i EU, er også en viktig del av konteksten for arbeidet med norske retningslinjer. OECD ([Integrity and Security in the Global Research Ecosystem](#)) legger til grunn at akademisk frihet og samarbeid må anerkjennes som grunnleggende prinsipper i det globale forskningssystemet og at sikkerhet bør være en integrert bestanddel i nasjonale og institusjonelle rammeverk for forskningsetikk. Rapporten slår fast at ivaretagelse av nasjonale sikkerhetsinteresser må balanseres mot åpenhet og samarbeid i forskning, og at det må være forholdsmessighet i vurderingene.

I norsk sammenheng ble prinsippet om ansvarlighet i internasjonalt samarbeid introdusert i den nye [Panoramastrategien \(2021-2027\)](#) for kunnskapssamarbeid med prioriterte land utenfor Europa (USA, Canada, Brasil, India, Sør-Afrika, Russland, Kina, Japan og Korea). Betydningen av god balanse mellom åpenhet og aktsomhet trekkes også frem i den nye [Meld. St. 5 \(2022-2023\) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning \(2023-2032\)](#).

Oppdraget fra KD legger til grunn at ivaretagelse av nasjonale sikkerhetsinteresser må balanseres mot fortsatt åpenhet i norsk forskning og høyere utdanning. Sektoren må rustes for å kunne håndtere det komplekse utfordringsbildet, samtidig som internasjonalt samarbeid opprettholdes og styrkes. KD vektlegger også ivaretagelse av akademisk frihet og forskningsetiske standarder. Åpen forskning og deling er viktige forskningspolitiske målsetninger.

Hensikten med retningslinjene er at de skal være en ressurs i arbeidet med å planlegge internasjonalt kunnskapssamarbeid, slik at ulike hensyn best mulig kan ivaretas og balanseres. Retningslinjene skal ikke brukes i styring av sektoren, men være et praktisk verktøy for institusjoner og fagmiljø. Det vil

fremdeles være institusjonene og fagmiljøene selv som vurderer hvem de skal inngå samarbeid med, ut fra egne planer og prioriteringer, gitt at dette foregår i tråd med gjeldende regelverk.

Oppdraget fra KD legger videre til grunn at retningslinjene skal ha relevans uavhengig av land og fag. Mange problemstillinger er landuavhengige. Samarbeidskonstellasjoner, verdikjeder, eierskap og digitale flater er i dag også utpreget multinasjonale. Bindinger og nasjonalt opphav kan være vanskelig å avdekke. Likefullt vil spesielle utfordringer knytte seg til bestemte land. Et sentralt råd i rapporten er derfor å bygge kompetanse om samarbeidsland og partnerinstitusjoner. Også når det gjelder fag vil det være varierende utfordringer. Samtidig kan utfordringene variere fra prosjekt til prosjekt innenfor samme fagområde. Det generelle rådet rapporten gir, er å kartlegge egne interesser, verdier og sårbarheter, og være bevisst hva som må sikres ved avtaleinngåelse i det enkelte samarbeidsprosjekt.

En del tiltak som er foreslått i rapporten er frivillige, og må vurderes ut fra institusjonelle behov, det konkrete samarbeidets karakter og den spesifikke nasjonale og internasjonale konteksten det inngår i. Andre tiltak er pålagt ved lov og forskrifter. Det gjelder en del systemer og rutiner for sikkerhet i egen organisasjonen, eksportkontroll og relasjoner til [land som er underlagt norske sanksjoner](#).

Proporsjonalitet er et viktig prinsipp. Tiltak må være tilpasset risikobildet i det enkelte tilfelle. Risiko kan reduseres, men ikke elimineres. Det er svært viktig å unngå at systemer for sikkerhetskåndtering legger unødvendige begrensninger på samarbeid og kunnskapsutveksling. Forskningsfronten er internasjonal. Land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, som Kina, ligger i tet på flere områder. Nasjonal sikkerhet og beredskap avhenger også av tilgang til kunnskap internasjonalt. Det er videre viktig å være bevisst at økt oppmerksomhet rundt sikkerhet og internasjonale trusler, dersom det ikke håndteres på en god og nyansert måte, kan ha uheldige konsekvenser i form av innskrenket ytringsrom, mistillit og stigmatisering av grupper og enkeltpersoner.

Nøkkelen til godt internasjonalt samarbeid ligger i god planlegging. Formålet med samarbeidsprosjektet og forutsetninger for at det skal lykkes må være gjennomtenkt. Vurderinger av risikofaktorer må bygge på kunnskap og gjøres på et tidlig tidspunkt og underveis i samarbeidet. Dette gjelder spesielt vurderinger av hva som skal deles i det enkelte prosjekt. Nødvendige systemer og ansvarsfordeling knyttet til risikohåndtering må være på plass. Ikke minst er samarbeid og informasjonsutveksling viktig, både ved den enkelte institusjon, på tvers i sektoren og mellom institusjoner og myndigheter. Dialog mellom institusjoner og myndigheter er viktig, også for å sikre rammer for sikkerhetsstyring i kunnskapssektoren som ikke unødig hindrer internasjonalt samarbeid og den internasjonale kunnskapsflyten som forskning er helt avhengig av.

1.2 Kunnskapsgrunnlag

Forslaget til norske retningslinjer som presenteres i denne rapporten henter mye inspirasjon fra internasjonale ressurser og retningslinjer. Særlig relevant er EU, som norske forsknings- og utdanningsinstitusjoner er knyttet til gjennom det europeiske utdannings- og forskningsområdet. Systemer for sikkerhetskåndtering bør i størst mulig grad være harmonisert med resten av Europa, for å legge til rette for samarbeid i Horisont Europa og Erasmus+. Et viktig referansedokument har vært EU rapporten [Tackling Foreign Interference \(2022\)](#).

Samtidig må arbeidet med ansvarlig internasjonalt samarbeid være tilpasset en norsk kontekst. Utfordringsbildet er et annet i Norge enn i mange andre land. Utdannings- og forskningsinstitusjoner i land som USA, Storbritannia og Australia, har hatt omfattende internasjonal rekruttering av ansatte og ikke minst studenter, som utgjør en viktig inntektskilde. Mange institusjoner har også etablert campuser i andre land. Norske høyere utdannings- og forskningsinstitusjoner er små i en internasjonal målestokk. De har stor autonomi og en utpreget flat struktur sammenlignet med mange institusjoner internasjonalt. Stor grad av frihet innebærer stort ansvar for den enkelte institusjon,

forsker og underviser. Det kan oppleves utfordrende. På den andre siden vil en relativt liten sektor og kort avstand mellom institusjoner og myndigheter kunne legge til rette for dialog og informasjonsdeling. Flere norske institusjoner har den senere tiden utviklet egne ressurser og retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid. Enkelte ressurser som er åpent tilgjengelige er delt i denne rapporten. Det er viktig å legge til rette for ytterligere erfarings- og informasjonsdeling fremover.

Som del av dette prosjektet ble det lyst ut et anbud for å få utført en kartleggingsstudie av hvilke utfordringer norske forsknings- og høyere utdanningsmiljøer opplever gjennom internasjonale kontaktpunkt og samhandlingsflater, og hvordan disse håndteres. Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) fikk oppdraget.

Resultatene er publisert i rapporten [Utfordrende kunnskapssamarbeid: Etiske og sikkerhetsrelaterte utfordringer som forskere og kunnskapsinstitusjoner møter i internasjonalt samarbeid \(2022\)](#).

Studien dekker alle vitenskapelige disipliner og favner de fleste akkrediterte høyere utdanningsinstitusjoner og forskningsinstitutt som mottar statlig grunnfinansiering i Norge. Spørreundersøkelser ble sendt ut til tre utvalg: 200 forskere med prosjektstøtte fra tilskuddsordningene INTPART og UTFORSK, 30 akkrediterte universitet og høyskoler i Norge ved den sentrale ledelsen, og forskningsinstitutt som i 2022 har mottatt grunnfinansiering fra Forskningsrådet. I tillegg ble det gjennomført fokusgruppeintervju og intervju med enkeltpersoner, både faglige og administrativt ansatte fra ulike fagmiljøer og nivå.

Overordnede funn i NUPIs studie tyder på at forskere og kunnskapsinstitusjoner i Norge ikke opplever uhåndterlige etiske og sikkerhetsrelaterte utfordringer knyttet til internasjonalt samarbeid. Opplevelsene er imidlertid delte. Datagrunnlaget gir ikke grunnlag for å si noe om omfang av utfordringer innenfor ulike fagområder, men noen typer utfordringer er mer vanlige innenfor noen fag. Mange er vant til å håndtere ulike typer risiko og er tilfredse med måten det gjøres på. Samtidig opplever mange at utfordringene blir flere og mer krevende å håndtere.

Det er behov for mer kunnskap om utfordringer kunnskapssektoren møter gjennom internasjonale samarbeid og kontaktflater. Bildet er variert, og det vil være nyttig med mer innsikt i situasjonen innenfor ulike fagområder. Det er også ønskelig å kartlegge studentenes erfaringer. NUPI-studien indikerer at dette er et område institusjonene mangler god oversikt over, noe flere informanter uttrykker bekymring for.

1.3 Rapportens struktur

Rapporten er delt inn i ulike tematiske bolker. Under hver bolk redegjøres det først kort for den aktuelle tematikken, inkludert lovverk og politikk der det er aktuelt. Deretter presenteres anbefalte vurderinger og fremgangsmåter. Retningslinjene er strukturert etter ulike brukergrupper, der dette er naturlig. Deler av retningslinjene er rettet inn mot institusjonens ledelse og administrasjon (f.eks. HR-avdeling, forskningsadministrativ avdeling, internasjonalt kontor, IT-seksjon), andre er utformet som ressurser for forskere og undervisere som skal etablere eller videreutvikle internasjonale samarbeidsprosjekter.

Innledningsvis er det en ordliste med definisjoner av sentrale begrep. Begrepet «verdi» avklares innledningsvis, ettersom det i rapporten har en dobbel betydning. Det viser for det første til normer og prinsipper, som akademisk frihet. For det andre brukes det om alt som er beskyttelsesverdig og kan trues. I [Veileder i risiko- og sårbarhetsanalyser for kunnskapssektoren](#), utviklet av [Råd for samfunnsikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren \(Beredskapsrådet\)](#), utpekes liv og helse, informasjon, materielle verdier og omdømme som eksempler på verdier. Rapportens siste del er viet myndighetsnivået, der det gis en oversikt over ulike myndighetsorganer og deres ansvarsområder.

Mye av arbeidet med retningslinjene har bestått i å fremskaffe en oversikt over lov- og regelverk, politiske føringer, eksisterende rapporter, ressurser, veiledere og retningslinjer på ulike områder, og presentere disse samlet. Det er lenket til ulike kilder i teksten. I tillegg er det en samlet oversikt over ressurser og rapporter bakerst, organisert etter tema. Mange relevante forskrifter, retningslinjer, veiledere og policyer er under revisjon, og det vil være behov for å oppdatere disse retningslinjene etter hvert som rammebetingelsene endres.

2 Akademiske verdier og ansvar

2.1 Akademisk frihet

[Lov om universiteter og høyskoler \(universitets- og høyskoleloven\) § 1-5](#) regulerer faglig frihet og ansvar ved norske universiteter og høyskoler. Loven slår fast at institusjonene skal fremme og verne akademisk frihet og sørge for åpenhet om resultater fra forskning og utviklingsarbeid. Rettighetene omfatter blant annet frihet til å velge forskningsobjekt, metode og publiseringsmåte, og selvstendig faglig ansvar for innholdet i undervisningen innenfor institusjonelt fastsatte rammer. Pliktene innebærer å respektere vitenskapens normer og etikk.

Instituttsektoren og næringslivet er ikke omfattet av UH-loven. Den akademiske friheten er her noe mer begrenset, gjennom arbeidsgivers og oppdragsgivers styringsrett. Her er det primært [Lov om organisering av forskningsetisk arbeid \(forskningsetikkloven\)](#) som regulerer rammene for forskningsaktiviteten, derunder krav om å følge [anerkjente forskningsetiske normer](#). Retningslinjene for grunnfinansiering til forskningsinstitutter slår også fast at instituttene må legge til rette for at prinsippet om akademisk frihet skal gjelde all offentlig finansiert forskning.

Den akademiske friheten har et sterkt rettslig vern i Norge, men den er ikke absolutt. Juridisk vil den kunne begrenses av blant annet [helseforskningsloven](#), [bioteknologiloven](#), [forskningsetikkloven](#), [statsansatteloven](#), [likestillings- og diskrimineringsloven](#), [arbeidsmiljøloven](#), og [eksportkontrollloven](#).

Vernet om akademisk frihet står sterkt også i norsk politikk. Flere offentlige utredninger og stortingsmeldinger de senere årene vier temaet stor plass. Som del av arbeidet [Meld. St. 5 – Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032](#) ble det satt ned et utvalg ledet av Anine Kierulf, som skulle utrede vilkårene for den akademiske yringsfriheten i Norge. Rapporten, [Akademisk yringsfrihet. God yringskultur må bygges nedenfra, hver dag \(NOU 2022: 2\)](#), viser til begrensninger i akademisk frihet i flere land, inkludert allierte land, og utfordringer som følger av samarbeid med autoritære stater. Et sentralt dilemma utvalget peker på, er at internasjonalt samarbeid både kan beskytte og utfordre akademisk frihet. Det kan gi enkeltforskere fra andre land beskyttelse mot myndighetsinngrep, men samtidig innebære at forskere og studenter fra norske institusjoner utsettes for press og restriksjoner fra aktører og myndigheter i andre land. Her kan det føyes til at forskere i enkelte land kan oppleve å få utfordringer med egne myndigheter, på grunn av internasjonalt samarbeid. Som oppfølging av Kierulf-utvalgets rapport vil regjeringen, ifølge langtidsplanen, arbeide for at akademisk frihet fremmes gjennom internasjonalt samarbeid.

Forslag til ny universitets- og høyskolelov skal etter planen legges frem i 2023. Forslaget vil blant annet bygge på Aune-utvalgets rapport [Ny lov om universiteter og høyskoler \(NOU 2020: 3\)](#). Utvalget peker på at spørsmål om akademisk frihet kan opptre i forbindelse med samarbeid innenfor utdanning og forskning. Det vises til oppdragsforskning, men også internasjonale samarbeidsprosjekter. Utvalget understreker at kravet om å fremme og verne akademisk frihet gjelder «også ved samarbeid med andre, både myndigheter og private aktører i inn- og utland» (s.135).

Akademisk frihet er også høyt på agendaen i internasjonale organisasjoner. [Magna Chartum Universitatum](#), signert av europeiske universitetsrektorer i anledning 900-årsjubileet til Bologna-universitetet i 1988, beskriver akademisk frihet og institusjonell autonomi som fundamentet for universitetet som institusjon. Charteret ble starten på Bologna-prosessen, som Norge sluttet seg til i 1999. [Roma-kommunikeet](#), signert i 2020 av ministre med ansvar for høyere utdanning innenfor Bologna-prosessen, viser også til prinsippene nedfelt i Magna Chartum Universitatum. Samme året sluttet Norge seg til [Bonn-deklarasjonen for akademisk frihet](#), vedtatt på ministerkonferanse i det europeiske forskningsområdet (ERA). Her inngår en felles definisjon av akademisk frihet.

Press mot akademisk frihet er ikke forbeholdt internasjonale sammenhenger, jamfør Kierulf-utvalgets rapport. Kierulf-utvalget beskriver også hvordan press mot akademisk frihet gjør seg

gjeldende i nære samarbeidsland på nye og alvorlige måter. Forutsetningene for å oppfatte og håndtere press vil imidlertid kunne variere avhengig av landkunnskap og kontekstforståelse. Det er også viktig å være bevisst at forståelser av hva akademisk frihet innebærer i praksis, vil kunne være politisk og kulturelt betinget.

NUPI-studien [Utfordrende kunnskapssamarbeid](#), viser til eksempler på hvordan akademiske verdier og normer kan komme under press i internasjonalt samarbeid. Det kan handle om sprik i forskningsetiske prinsipper mellom land, partnere med roller og bindinger som svekker tilliten til deres uavhengighet, og press for å tilpasse ytringer og presentasjon av forskningsfunn og undervisningsopplegg. Eksempler som gis, knytter seg til spørsmål om kjønn og seksualitet, etniske minoriteter, territoriale grenser og geografiske betegnelser. Forskere og institusjoner opplever at internasjonale kolleger vegrer seg for å delta i enkelte faglige aktiviteter, som kurs og gjesteforedrag, på grunn av politiske restriksjoner i hjemlandet.

En annen utfordring mange av respondentene er opptatt av, er at overdrevent sikkerhetsfokus kan medføre diskriminering og mistenkeliggjøring av ansatte og studenter, og legge unødvendige begrensninger på internasjonalt samarbeid. Åpenhet, inkludering og samarbeid er akademiske verdier som skal beskyttes, men som også kan komme under press gjennom risikoforebyggende tiltak. Det er viktig å være bevisst dette.

Utfordringer og dilemma knyttet til akademiske verdier og normer i internasjonale samarbeidsprosjekter beskrives også i internasjonale rapporter og retningslinjer. En del land har rekruttert mange internasjonale studenter og institusjonene avhenger av dem finansielt. Det kan sette dem i en sårbar situasjon. Situasjonen er en annen i Norge. Eksempler fra andre land kan likevel være nyttige som et utgangspunkt for refleksjon og diskusjon. Rapporten [Managing Risks in Internationalisation: Security Related Issues \(Universities UK, 2020\)](#), tar blant annet opp vanskelig situasjoner som kan oppstå ved at internasjonale studenter (og gjesteforskere) kan være utsatt for overvåking og være underlagt lover i hjemlandet som begrenser deres frihet også under utenlandsopphold. Enkelte institusjoner i Storbritannia har innført tiltak for å beskytte disse. Det kan være ved å innføre [Chatham House Rule](#) i seminarer og åpne for at oppgaver leveres inn anonymt. Rapporten anbefaler at det gjøres egne vurderinger for digitale plattformer, der det er mulig å gjøre opptak. [Det australske utdanningsdepartementet har publisert cases](#), som blant annet omhandler akademisk frihet på internasjonale samhandlingsarenaer.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Har institusjonen gjennom egne strategier, planer og reglement forpliktet seg til å verne og fremme akademisk frihet?
- Tar institusjonen ansvar for å bygge kompetanse og bevissthet om akademisk frihet blant ansatte, studenter og besøkende, f.eks. i form av kurs/seminar?
- Har institusjonen systemer for å fange opp brudd og trusler mot akademisk frihet, og rutiner for å håndtere dette?
- Ved inngåelse av internasjonale samarbeidsavtaler (se også eget kapittel om samarbeidsavtaler):
  - Er det risiko for at finansieringskilder kan føre til uheldige bindinger?
  - Er det risiko for at ikke-akademiske aktører i andre land får innflytelse på forskning og undervisning utover det som er ønskelig eller akseptabelt?
  - Vurder å klargjøre i avtaleteksten hva partene legger i akademisk frihet i det konkrete samarbeidsprosjektet.
  - Vurder å klargjøre rammebetingelser for akademisk frihet i avtaleteksten.
  - Har institusjonen fremgangsmåter for når og hvordan samarbeid avsluttes dersom brudd på akademisk frihet og andre sentrale verdier avdekkes?

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Diskuter med partnerne hva akademisk frihet betyr i det konkrete prosjektet.
- Er kjennskapen til rammebetingelser for akademisk frihet i partnernes hjemland tilstrekkelig god?
- Vil begrensninger i akademisk frihet på partnerens side kunne få betydning for samarbeidet?
- Bør rammebetingelser for akademisk frihet i samarbeidet nedfelles i samarbeidsavtalen? Det kan f.eks. være snakk om betingelser for publisering av funn. Se ellers kapittel 6 om avtaler på forsknings- og utdanningsfeltet.
- Vær bevisst at finansielle eller andre typer bindinger kan påvirke den akademiske friheten.
- Sørg for åpenhet om finansielle eller andre typer bindinger som kan legge føringer på forskningsarbeidet.

2.2 Forskningsetikk

Forskningsetikk og det at forskningen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer, er en forutsetning for god og ansvarlig forskning og for tillit til forskningen. Opplæring i forskningsetikk er en lovpålagt plikt. Mange av spørsmålene og utfordringene som adresseres i denne rapporten, berører forskningsetikken. OECD- rapporten [Integrity and Security in the Global Research Ecosystem \(2022\)](#), understreker at forskningsintegritet, sikkerhet og internasjonalt forskningssamarbeid er tett forbundet.

Forskningsetikk kan defineres som [verdier, normer og institusjonelle ordninger som bidrar til å konstituere og regulere vitenskapelig virksomhet](#). Forskningens integritet og tillit til forskning, forutsetter at forskerfellesskapet forplikter seg til slike standarder, og at også andre aktører i forskningssystemet anerkjenner og etterlever etiske og juridiske rammer for forskning. [Lov om organisering av forskningsetisk arbeid \(forskningsetikkloven\)](#) regulerer organiseringen av arbeidet med forskningsetikk i Norge. Formålet med loven er å bidra til at all forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer (§ 1). Loven slår fast at forskningsinstitusjonene har et ansvar for opplæring i forskningsetiske normer og for behandling av saker som gjelder mulige brudd på forskningsetiske normer (§ § 5 og 6). Det kom en ny Forskningsetikk-lov i 2017 blant annet for å spesifisere ytterligere institusjonelt ansvar i tilknytning til forskningsetikk.

Loven krever at institusjonene:

- sikrer at forskningen ved institusjonen skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer
- driver opplæring i forskningsetikk av kandidater og ansatte
- sørger for at alle som deltar i forskningen, er kjent med forskningsetiske normer
- behandler alle tilfeller av mulige brudd på forskningsetiske normer, i loven kalt uredelighetssaker
- har retningslinjer for hvordan slike tilfeller skal behandles
- har et utvalg som kan behandle uredelighetssaker
- rapporterer saker om mulige alvorlige brudd til Granskingsutvalget

I Norge er anerkjente forskningsetiske normer definert gjennom nasjonale forskningsetiske retningslinjer. Det er forskersamfunnet selv som definerer innholdet i forskningsetikken. [De nasjonale forskningsetiske komiteene \(FEK\)](#) består av faglig uavhengige komiteer og utvalg, og er bredt sammensatt av forskere og lekpersoner. Komiteene utarbeider [nasjonale forskningsetiske retningslinjer og veiledere for ulike fagområder](#). FEK utarbeider en veileder om institusjonenes arbeid med forskningsetikk, som vil være ferdig i løpet av 2023. FEK har også utformet [generelle forskningsetiske retningslinjer](#), som inngangsport til forskningsetiske prinsipper og normer på tvers av fag. Følgende prinsipper er inkludert:

- **Respekt:** Personer som deltar i forskning, som informanter eller på annen måte, skal behandles med respekt.
- **Gode konsekvenser:** Som forsker skal man etterstrebe at ens aktivitet har gode konsekvenser, og at mulige uheldige konsekvenser er akseptable.
- **Rettferdighet:** Ethvert forskningsprosjekt skal være rettferdig utformet og utført.
- **Integritet:** Forskeren plikter å følge anerkjente normer og opptre ansvarlig, åpent og ærlig overfor kolleger og offentlighet.

Det er også utarbeidet et felles europeisk rammeverk, ALLEAs [European Code of Conduct for Research Integrity](#), som er innlemmet i Horizon 2020, EUs rammeprogram for forskning og innovasjon (Article 35 Ethics and Research Integrity). Ny justert versjon skal ferdigstilles i 2023. De europeiske retningslinjene for forskningsintegritet supplerer den norske lovgivningen og de forskningsetiske retningslinjene innenfor ulike fagområder. De er [tilrettelagt på norsk](#) av FEK på oppdrag fra KD.

Ettersom fagområdene er forskjellige, og reguleringen av forskningsetikken varierer på ulike områder og i ulike land, kan det være utfordringer knyttet til tverrfaglighet og internasjonalt samarbeid.

Behovet for å sikre forskningens integritet gjennom en felles forståelse blant forskningsmiljøene på globalt nivå, førte til lanseringen av verdenskonferansen om forskningsintegritet. [Montreal-erklæringen](#) fra 2013 inneholder 20 prinsipper som bør ligge til grunn for forskningssamarbeid.

Budskapet i erklæringen er at partnere i samarbeid må ta kollektivt ansvar for troverdigheten til det samlede forskningssamarbeidet.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder om informasjon om forskningsetiske retningslinjer, systemer og prosedyrer for forskningsintegritet og -etikk, ligger lett tilgjengelig på institusjonens hjemmesider.
- Vurder behovet for å gi styrket opplæring i forskningsetiske retningslinjer underveis i utdanningsløpet og internt i organisasjonen.
- Vurder om institusjonen i tilfredsstillende grad har etablert mekanismer for håndtering av mistanke om brudd på forskningsetiske normer.
- Vurder om det er etablert tilfredsstillende rutiner for avklaring av inhabilitet/interessekonflikter i forhold til forskningsutførelse, finansiering, fagfellevurdering, evaluering og samarbeid.
- Vurder om prosedyrer knyttet til publisering og formidling av forskning er tilstrekkelig spesifisert, eksempelvis knyttet til retningslinjer for forfatterskap og prosedyrer for håndtering av eventuelle tvister.
- Vurder behovet for å etablere diskusjonsfora for refleksjon rundt etiske dilemma og interessekonflikter.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Gjør en etisk vurdering av forskningsprosjektet med referanse til relevante retningslinjer og reguleringer.
- Vurder forskningsetiske spørsmål i forkant av internasjonale samarbeid. Det kan være varierende oppfatninger og ulike lover i forskjellige land.
- Vurder om alle som utfører eller deltar i forskningen, er godt kjent med anerkjente forskningsetiske normer.
- Vurder implikasjoner knyttet til helse, miljø og sikkerhet i samfunnet, hos medarbeiderne og andre som er tilknyttet eller berørt av forskningen.
- Vurder potensiell skade og risiko som kan oppstå på grunn av forskningen.

2.3 Åpen forskning og deling

Åpen forskning vil si åpenhet og kunnskapsdeling i forskningsprosesser, slik at kunnskap gjøres tilgjengelig på tvers av fagmiljøer, sektorer og landegrensener. Dette bygger på grunnleggende forskningsetiske normer, og er viktig for å sikre forskningsmessig kvalitet og samfunnets tillit til forskning og forskningsresultater. Begrepet omfatter i utgangspunktet hele forskningsprosessen, fra initiering via finansiering og gjennomføring av forskningen til dataforvaltning, analyse, vitenskapelig publisering, vitenskapelig syntese og kommunikasjon.

I [Meld. St. 5 \(2022–2023\) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning](#), kapittel 8 *Åpen forskning og verdien av data*, slår Regjeringen fast at for å realisere målene i langtidsplanen er det behov for større åpenhet og mer datadeling i forskningen. Forskningsrådet har utviklet en [Policy for tilgjengeliggjøring av forskningsdata \(2017\)](#) og [Policy for åpen forskning](#), og har utgitt rapporten [Hvordan skal vi dele forskningsdata? Utredning og anbefalinger om lisensiering og tilgjengeliggjøring \(2021\)](#). Nyttig bakgrunnsinformasjon om åpen forskning finnes på nettsiden [Openscience.no](#).

De internasjonale [FAIR-prinsippene](#) er utarbeidet som retningslinjer for videre bruk av forskningsdata. FAIR står for «findable», «accessible», «interoperable» og «reusable». Det går an å begrense deling av data underveis i et prosjekt, og likevel være tro mot FAIR-prinsippene, som i stor grad er knyttet til dataenes videre liv etter at prosjektet er ferdigstilt.

Egenarten til de ulike fagene fører til at forskere og forskningsinstitusjoner har ulike tradisjoner og muligheter for å bevege seg mot åpen forskning. Innenfor noen fagfelt er deling av data, resultater, metoder, modeller og kildekode en viktig forutsetning for å drive forskningen videre. For andre fagfelt og områder kan krav om åpenhet komme i konflikt med personvern, konfidensialitet, nasjonale sikkerhetsinteresser eller forretningshemmeligheter (se 3.3 Eksportkontroll for kunnskapsoverføring og internasjonale sanksjoner).

Manglende infrastruktur for sikker deling er for mange et problem, og det finnes ikke en "one size fits all" løsning på dette, fordi forskningsdata har ulik karakter, og er underlagt ulike begrensninger, noen av disse i ulike lovverk.

Gjennom Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032 har regjeringen gitt HK-dir, Sikt og Forskningsrådet i oppdrag å bistå forskningsinstitusjonene med å utarbeide en strategi for norsk vitenskapelig publisering etter 2024 og en plan for å nå målene i en slik strategi. Et utkast til strategi skal på høring fra 15.juni-15.september 2023.

Når forskningsprosessen åpnes for økt deltakelse og medvirkning fra ulike samfunnsaktører, blir spørsmål om representativitet, påvirkningsmulighet og hensyn til den enkelte særlig viktig. Mens noen grupper kan ha en politisk agenda og mulighet til å utøve innflytelse på forskningsprosesser og resultater, kan andre grupper eller individer være sårbare og ha behov for å skjermes. Det er viktig at forskeren i møte med andre samfunnsaktører inntar en rolle som stimulerer til at forskjellige typer kompetanse og ekspertise kan utfylle hverandre, samtidig som kvalitetssikring, personvern, ikke-diskriminering og forskningsetikk legges til grunn.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder behov for veiledning og opplæring knyttet til datahåndtering og om praksis er i samsvar med lovverket og gjeldende etiske retningslinjer. Er systemer og infrastruktur tilgjengelig?
- Vurder hvordan institusjonen kan støtte fagmiljøene i deres arbeid med åpen publisering og datahåndtering.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Vurder hvordan ulike aspekter ved åpenhet kan ivaretas på best mulig måte i samsvar med regelverk, også når andre hensyn som nasjonale sikkerhetsinteresser, personvern, juridiske forhold og/eller konkurransehensyn veier tungt.

3 Sikkerhetsstyring ved institusjonen

Arbeidet med ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid bør kobles på virksomhetenes strukturer for sikkerhetsstyring og inngå i arbeidet med risikohåndtering. På området sikkerhetsstyring er det flere tiltak som er pålagt institusjonene gjennom lov, forskrift og instruks. I dette kapitlet ser vi først på overordnede krav til sikkerhetsstyring. Deretter behandler vi informasjonssikkerhet og eksportkontroll mer i dybden.

3.1 Overordnede krav til sikkerhetsstyring

[Lov om nasjonal sikkerhet \(sikkerhetsloven\)](#) omfatter alle statlige, fylkeskommunale og kommunale organer. Underleverandører, offentlig eller private, kan også bli omfattet av loven. Alle KDs underliggende virksomheter (benevnelse på en juridisk person/organisasjon som produserer varer/tjenester) er omfattet av loven. Loven krever at virksomhetene regelmessig gjennomfører vurdering av risiko. Denne skal danne grunnlag for iverksetting av forebyggende tiltak som må til for å gi et forsvarlig sikkerhetsnivå. Virksomhetens leder har ansvar for det forebyggende sikkerhetsarbeidet. Det stilles krav til at roller og ansvar videre nedover i organisasjonen er klart definert, samt at nødvendige systemer og prinsipper for sikkerhetsstyring er på plass. Loven stiller også krav til tilstrekkelig sikkerhetsforståelse- og kompetanse blant ansatte i virksomheten. Nasjonal sikkerhetsmyndighet eller myndigheter med sektoransvar som er gitt tilsynsmyndighet, fører tilsyn med virksomheter som er omfattet av loven. Det kan gis pålegg om gjennomføring av tiltak.

Som underlagt sikkerhetsloven, er KDs underliggende virksomheter også omfattet av [Forskrift om virksomheters arbeid med forebyggende sikkerhet \(Virksomhetsikkerhetsforskriften\)](#). Forskriften regulerer blant annet krav til håndtering og beskyttelse av skjermingsverdig informasjon, objekter og infrastruktur, nasjonalt varslingsystem for digital infrastruktur, krav til sikkerhet i anskaffelser (derunder krav til utenlandske leverandører og prosedyrer ved besøk fra utlandet knyttet til sikkerhetsgraderte anskaffelser) og personellsikkerhet (derunder autorisasjon av utenlandske statsborgere). Forskriften krever at det stilles nødvendige ressurser til rådighet for det forebyggende sikkerhetsarbeidet (§7). Forskriften slår videre fast at sikkerhetstiltak ikke skal være mer inngripende enn nødvendig for å håndtere aktuell risiko (§15).

[Instruks for departementenes arbeid med samfunnssikkerhet \(samfunnssikkerhetsinstruksen\)](#) fastslår at alle departementer har ansvar for sikkerheten i egen sektor. Instruksen slår fast at arbeidet med samfunnssikkerhet skal håndteres på lavets mulig nivå. I praksis betyr det at virksomhetene under KD har ansvar for det operative arbeidet med samfunnssikkerhet på sitt felt.

KD sitt [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor \(2021\)](#), redegjør for arbeidet med sikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren. For virksomheter som er underlagt KD formuleres det en rekke krav til arbeidet med sikkerhet. For virksomheter innenfor KDs politikkområde, som i mer begrenset grad er underlagt KDs styring (for eksempel private virksomheter), er dette formulert som sterke anbefalinger.

Alle virksomheter som er underlagt KD, er pålagt å jobbe systematisk og helhetlig med sikkerhet og beredskap. Det er et ledelsesansvar å sørge for rammebetingelser og strukturer for arbeidet, men det understrekes i styringsdokumentet at det må bygges en sikkerhetskultur som involverer, bevisstgjør og ansvarliggjør alle medarbeidere. Arbeidet skal være kunnskaps- og erfaringsbasert. Det innebærer blant annet å gjennomføre jevnlig risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS-analyser). KD anbefaler at virksomhetene i arbeidet ROS-analysen blant annet ser til risiko- og trusselvurderingene fra NSM, PST og Etterretningstjenesten. ROS-analysen skal følges opp av konkrete tiltak, synliggjort i en tiltaksplan. Virksomhetene skal utvikle krise- og beredskapsplaner som gjennomgås årlig og revideres etter behov, samt organisere krise- og beredskapsøvelser.

[Råd for samfunnssikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren \(Beredskapsrådet\)](#), oppnevnt av KD i 2017, har utviklet en [Veileder i risiko- og sårbarhetsanalyser for kunnskapssektoren](#). Veilederen kan brukes som oppslagsverk, spesielt for personer som har roller og ansvar knyttet til gjennomføring av ROS-analyser. ROS-analysen har som mål å kartlegge og vurdere risiko knyttet til virksomhetens drift og verdier, og identifisere relevante risikoreduserende tiltak. Verdiene kan være ansatte, studenter og besøkende (liv og helse), informasjon (for eksempel persondata og forskningsdata), materielle verdier (for eks. infrastruktur og bygninger), og omdømme/troverdighet. Det inngår i ROS- analysen å vurdere kunnskapen (data, informasjon) som beslutninger tas på grunnlag av.

NSM har utviklet en [Veileder i sikkerhetsstyring](#) og andre veiledere, blant annet [Veileder i verdivurdering av informasjon](#). Også Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) har en [Veileder for risikostyring](#). Målet er å legge til rette for en felles forståelse av hva risiko er og hvordan den kan håndteres gjennom tiltak ved institusjonene.

Retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid utviklet i andre land, samt EUs retningslinjer i rapporten [Tackling R&I Foreign Interference \(2022\)](#), vektlegger de samme tiltakene som norske krav og retningslinjer på feltet sikkerhetsstyring. Det handler om å forankre arbeidet i organisasjonsledelsen, sørge for tydelig rolle- og ansvarsfordeling, jevnlig oppdatere systemer og rutiner for sikkerhetsstyring, involvere hele organisasjonen og bygge sikkerhetsforståelse og kompetanse på alle nivå. Det vektlegges også at tiltakene må være proporsjonale med sikkerhetsrisikoen.

Det er hverken mulig eller ønskelig å jobbe for at internasjonalt akademisk samarbeid skal være risikofritt, men det er viktig å iverksette tiltak som reduserer risiko, basert på god innsikt i risikobildet og egne sårbarheter. Lov og forskrift stiller overordnede krav til sikkerhetsstyringen, men den enkelte virksomhet må selv vurdere operasjonaliseringen av de overordnede kravene og prinsippene. NSM sin veileder i sikkerhetsstyring slår fast at det er virksomhetene som må vurdere hva som er et forsvarlig sikkerhetsnivå i egen organisasjon. Også KD understreker i [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor](#), at sikkerhetsstyringen må tilpasses sektorens ulike virksomheter: «Utformingen av styringssystemet må tilpasses verdiene som skal beskyttes [...] Det må dimensjoneres i forhold til risiko for sikkerhetstruende virksomhet. Hva som er riktig utforming og dimensjonering for å opprettholde et forsvarlig sikkerhetsnivå vil variere fra en virksomhet til en annen.» (s.35). For å lykkes er det også viktig å bygge en kultur for sikkerhet, basert på tillit mellom ledelse og ansatte. Ansatte må oppleve det som trygt å ta kontakt om bekymringsverdige forhold.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Har institusjonen identifisert verdier og infrastruktur som kan være utsatt gjennom internasjonale kontaktflater og aktiviteter, og som må beskyttes?
- Har institusjonen utviklet systemer og rutiner for å identifisere og håndtere ulike typer risiko i internasjonal samhandling og internasjonale aktiviteter?
- Har virksomheten vurdert sikkerhetstiltak som kan redusere en identifisert risiko?
- Har virksomheten rutiner for oppgradering eller revurdering av risikovurderingen?
- Er internasjonalt samarbeid og ansatte- og studentmobilitet gjenstand for ROS-analyser?
- Inngår internasjonale aktiviteter i organisasjonens krise- og beredskapsplaner?
- Har institusjonen oversikt over partnerskap, avtaler, finansiering, erfaring fra mobilitetsopphold og samarbeidsprosjekter, datasikkerhet, internasjonal rekruttering av ansatte, studenter og gjesteforskere?
- Er ansvar og roller knyttet til risikohåndtering i det internasjonale arbeidet tydelig definert?
- Har institusjonen utviklet retningslinjer eller andre ressurser for å fremme ansvarlighet i internasjonalt samarbeid?

- Jobbes det systematisk med kompetansebygging og bevisstgjøring knyttet til ansvarlig internasjonalt samarbeid i ulike deler av organisasjonen, blant studenter og faglig og administrativt ansatte?
- Er det etablert en varslingsfunksjon? Vet ansatte og studenter hvor de skal henvende seg dersom de opplever bekymringsverdige forhold?
- Skaff oversikt over hvilke land som er kategorisert som «land av bekymring» i årlige risiko- og trusselvurderinger fra [E-tjenesten](#), [PST](#), og [NSM](#), og kartlegg om institusjonen har samarbeid eller annen form for kontakt med disse, og hvilke samarbeidsformer det dreier seg om.

3.2 Informasjonssikkerhet

KD sin [Policy for informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning](#) oppsummerer de viktigste rettslige kravene og nasjonale føringene på informasjonssikkerhetsområdet. Policyen er utarbeidet av HK-dir og ble fastsatt av KD høsten 2020 i rundskriv F-04-20. Policyen gir UH-institusjonene en god oversikt over gjeldende krav, som ellers er spredt på flere lover, forskrifter og nasjonale standarder.

Policyen retter seg mot institusjonene underlagt KDs styringsmodell for informasjonssikkerhet og personvern, og stiller følgende krav:

1. Innføre et ledelsessystem for informasjonssikkerhet.
2. Ha oversikt over informasjonsverdier.
3. Gjennomføre risikovurderinger og etablere sikringstiltak.
4. Etablere løsninger for hendeshåndtering, kontinuitet og lukking av avvik.
5. Sørge for kontroll med tjenesteleverandører.
6. Ha internkontroll for behandling av personopplysninger.
7. Ivareta de registrertes rettigheter.
8. Utnevne personvernombud.
9. Gjennomføre vurderinger av personvernkonsekvenser.
10. Sørge for innebygd personvern og informasjonssikkerhet.
11. Sørge for opplæring og kompetanseheving.
12. Dokumentere arbeidet med informasjonssikkerhet og personvern

HK-dir gjennomfører en årlig kartlegging av institusjonenes etterlevelse av kravene i policyen.

NSM har utarbeidet [grunnprinsipper for IKT-sikkerhet](#), som et tiltak for å beskytte informasjonssystemer mot uautorisert tilgang, skade eller misbruk. Prinsippene er relevante for alle norske virksomheter. NSM viser til at digitalisering skaper både muligheter og risiko, og grunnprinsippene for IKT-sikkerhet vil være en hjelp i institusjonenes arbeid med digitalisering. Hovedmålgruppen for NSM sine grunnprinsipper er IT-ledelsen og ledere på mellomledernivå, siden de er det avgjørende bindeleddet mellom toppledelse og implementerings- og driftsnivå.

Rapporten [Informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning: Risiko- og tilstandsvurdering](#), utarbeides årlig av HK-dir og gir oversikt over det aktuelle trusselbildet for norsk kunnskapssektor. Det er stadig flere norske virksomheter i offentlig og privat sektor som er blitt utsatt for tilsiktede digitale angrep og det registreres stadig flere alvorlige digitale sikkerhetshendelser. NSM peker på at statlige eller statsstøttede trusselaktører står bak flere av hendelsene. EOS-tjenestene (NSM, PST og E-tjenesten) fremhever i sine risiko- og trusselvurderinger at trusselbildet i Norge er skjerpet og peker på flere konkrete områder innen forskning og utvikling som kan være særlig utsatt for digitale angrep og kunnskapsspionasje.

EOS-tjenestene peker på at trusselen er størst fra Russland, Kina og Iran. I kjølvannet av Russlands invasjon av Ukraina mener både NSM og PST at etterretningstrusselen fra Russland har økt.

[Informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning \(2022\)](#) gir eksempler på bekreftede eller mistenkte tilfeller av statlig hacking i universitets- og høyskolesektoren i 2021: jevnlig forsøk på innbrudd i institusjonenes datanettverk («brute-force-angrep»), rekognoseringsaktiviteter (trusselaktører kartlegger institusjonene via internettet, ff.eks. driftsmeldinger og annen offentlig tilgjengelig informasjon om arbeidet med informasjonssikkerhet), utnyttelse av sårbarheter i programvare for å få tilgang til kontopassord, inkludert administratorkontoer, og til andre datamaskiner tilknyttet det samme nettverket. Forskere ved norske UH-institusjoner har en stor grad av autonomi og den enkelte forskeren inngår ofte i nettverk med nasjonale og internasjonale kontakter innenfor eget fagområde. Utover organisert samarbeid foregår det også uformell utveksling av kunnskap og informasjon. Dette gir et stort mulighetsrom, men kan også innebære sårbarhet for virksomhetens sikkerhet.

Det er behov for å styrke kompetanse om digital sikkerhet på instituttnivå, og retningslinjene under retter seg derfor både til ledernivået og til den enkelte ansatte. Retningslinjene inngår allerede i etablerte ledelsessystem for informasjonssikkerhet og personvern.

Valg av digital plattform for prosjektsamarbeid

Institusjonene har behov for en felles digital plattform for å kommunisere og samhandle ved oppstart av prosjektsamarbeid og underveis i prosjektet. Den digitale plattformen benyttes til lagring av prosjektdokumentasjon og til gjennomføring og dokumentasjon av prosjektmøter.

Det kan være en utfordring at de samarbeidende institusjonene benytter programvare som kan være ukjent for norske deltakere og der det er uklart om løsningen tilfredsstiller rettslige krav til informasjonssikkerhet og personvern i Norge.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter

- Institusjonene bør inkludere oversikt over digitale plattformer som vil brukes i løpet av prosjektperioden i samarbeidsavtalen, som inngås i forkant av oppstart av et prosjekt.
- Prosjektdeltakende institusjon med behandlingsansvar for den digitale plattformen som prosjektet skal ta i bruk, bør dokumentere følgende:
  - Skal det behandles personopplysninger i den digitale plattformen? Hvis ja: hvilke typer av personopplysninger?
  - Hva er formålet med behandlingen av personopplysninger?
  - Er det nødvendig å legge til rette for en løsning for samtykke fra den registrerte?
  - Er det utarbeidet en personvernerklæring for den digitale plattformen?
  - Hvilke sikringstiltak for tilgjengelighet, integritet og konfidensialitet benyttes i den digitale plattformen? Er det gjennomført en risikovurdering?
  - Hva er dataflyt i den digitale plattformen? Er den integrert med andre digitale plattformer?
  - Hvilke skytjenester benyttes i den digitale plattformen?
  - Hvilken juridisk enhet har ansvar for teknisk drift av den digitale plattformen? Er det inngått en databehandleravtale?
  - Hvor lenge oppbevares logger fra den digitale plattformen?
- Prosjektdeltakende institusjon bør iverksette en prosedyre for å vurdere om den digitale plattformen skal benyttes i prosjektperioden, basert på den fremlagte dokumentasjonen. Vurderingen bør legges til et nivå utenfor den aktuelle forskningsgruppen, eller prosjektgruppen.

Valg av digital løsning for datainnsamling i prosjektsamarbeid

Institusjonene har behov for en sikker digital løsning for datainnsamling. Det benyttes ulike digitale løsninger for innsamling og lagring av data.

Valg av digital plattform for samhandling gjelder også på dette området. Det anbefales derfor at spørsmål og vurderingene beskrevet over benyttes for å gjennomføre en vurdering før en digital løsning for datainnsamling tas i bruk ved den norske prosjektdeltakende institusjonen.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter

- Institusjonene bør inkludere oversikt over digitale plattformer som vil brukes i løpet av prosjektperioden, i samarbeidsavtalen som inngås ved oppstart av et prosjekt.
- Prosjektdeltakende institusjon med behandlingsansvar for den digitale plattformen som prosjektet skal ta i bruk, bør legge ved dokumentasjon som beskrevet ovenfor.
- Prosjektdeltakende institusjon bør implementere en prosedyre for å vurdere om den digitale løsningen for datalagring skal benyttes i prosjektperioden, basert på den fremlagte dokumentasjonen. Vurderingen bør legges til et nivå utenfor den aktuelle forskningsgruppen, eller prosjektgruppen.

Tilgang til institusjonens digitale informasjonsverdier for utenlandske forskere og gjesteforskere

Institusjonens digitale informasjonsverdier bør sikres med organisatoriske og tekniske tiltak. Kunnskapsdepartementet og NSM peker på økende etterretningstrussel mot Norge og norsk forskning. Det kan være en utfordring for den enkelte ansatte å ha tilstrekkelig kunnskap om og oversikt over gjeldende sikringstiltak. Manglende oversikt kan bidra til at det gis uautorisert adgang til informasjon som bør beskyttes.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter

- Regelmessig verdikartlegging: Institusjonene i norsk UH-sektor gjennomfører en kartlegging av informasjonsverdier og det nødvendige beskyttelsesnivået. Kartleggingen gjennomføres som oftest i de sentraladministrative avdelingene. Det foreslås at administrasjonen bistår med gjennomføring av tilsvarende verdikartlegging f.eks. på instituttnivå, for å kartlegge de viktigste digitale informasjonsverdiene (inklusive steder de er lagret) før oppstart av et internasjonalt samarbeidsprosjekt, eller i forkant av mottak av en utenlandsk gjesteforsker.
- Institusjonene bør sikre at gjeldende rutiner for tilgangsstyring er utformet slik at de samsvarer med verdivurderingen. Dette gjelder særlig når nye samarbeidspartnere inntreer i eksisterende prosjekter.
- Institusjonene bør sikre at gjeldende prosedyrer for bakgrunnsjekk ved ansettelse av forskere fra land som kan utgjøre sikkerhetsrisiko, eller ansettelse av utenlandske forskere i lederstillinger, eller stillinger med store fullmakter innen økonomiområdet, oppdateres i tråd med verdivurderingen. I særskilte tilfeller er det også aktuelt med bakgrunnsjekk ved ansettelse uavhengig av landbakgrunn. Faktorer som økonomiske forpliktelser hos den enkelte ansatte kan utgjøre en sikkerhetsrisiko.

Utteksling av personopplysninger ved forsker- og studentmobilitet

Mobilitet er basert på ulike typer samarbeid som kan eksistere i form av partnerskap, forskningsarbeid og ulike mobilitetsordninger.

Institusjonene har behov for en felles digital plattform for å utveksle informasjon om norske studenter som skal dra på utvekslingsopphold i utlandet, eller utenlandske studenter som skal studere ved norske utdanningsinstitusjoner. I mange tilfeller har både hjemmeinstitusjonen og vertsinstusjonen tilgang til samme LMS (Learning Management System), f.eks. Canvas, som muliggjør sikker behandling av personopplysninger.

Det kan være en utfordring dersom institusjonene som skal samarbeide om studentutveksling, ikke har tilgang til samme studieadministrative system. Institusjonene benytter i noen tilfeller e-post til å sende personopplysninger om studenter, en løsning som Datatilsynet er kritisk til, ettersom dette i de fleste tilfeller ikke tilfredsstillt kravene i GDPR.

Alle norske universiteter, UHR og en rekke høyskoler samarbeider om forvaltning av Scholars-at-risk-ordningen. I tillegg samarbeider norske universiteter og høyskoler om Students-at-risk-ordningen. Hovedformålet er å beskytte truede akademikere og studenter, gi dem et fristed og fremme akademisk frihet. I forbindelse med nominasjon, opptak og mottak av truede forskere og studenter har utdanningsinstitusjonene behov for sikker løsning for overføring av personopplysninger.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter

- Vurder om utveksling av personopplysninger er tilstrekkelig sikret.
- Vurder Sikt sin webapplikasjon som kan benyttes av norske utdanningsinstitusjoner for sikker utveksling av personopplysninger: [Nomination - Felles studentsystem](#)
- Vurder Universitetet i Oslo sin tjeneste [Nettskjema](#), for sikker overføring av personopplysninger.

3.3 Eksportkontroll for kunnskapsoverføring og internasjonale sanksjoner

Norge har gjennom internasjonale avtaler forpliktet seg til å hindre spredning av kjemiske og biologiske våpen, hindre spredning av varer og teknologi relevant for kjernefysiske våpen, kontroll av konvensjonelle våpen, militære varer og sensitiv høyteknologi.

Dette er nedfelt i [Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. \(Eksportkontrollloven\)](#) fra 1987 og operasjonalisert i [Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester \(Eksportkontrollforskriften\)](#). Utenriksdepartementet (UD) har ansvar for å veilede om kunnskapsoverføring og hvorvidt den vil utløse lisensplikt.

I tillegg forvalter UD [sanksjonsforskrifter](#), som omhandler Norges forpliktelser til å gjennomføre sanksjoner vedtatt i FNs sikkerhetsråd, samt enkelte restriktive tiltak vedtatt av EU. Forskriftene er forankret i [Lov for gjennomføring av internasjonale sanksjoner](#). Slike sanksjoner vil kunne legge føringer på internasjonalt kunnskapssamarbeid for eksempel mht. pengeoverføringer eller utstyrsbruk.

Eksportkontroll har to formål:

- Sikre at eksport av forsvarsmateriell fra Norge skjer i tråd med norsk sikkerhets- og forsvarspolitik.
- Sikre at eksport av flerbruksvarer ikke bidrar til spredning av masseødeleggelsesvåpen (MØV)

– kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen), samt leveringsmidler for slike våpen. Leveringsmidler kan blant annet være undervannsteknologi, avansert elektronikk og materialer. Med flerbruksvarer («dual-use») menes varer, programvare og teknologi som opprinnelig er utviklet for sivile formål, men som kan ha viktige militære anvendelser.

I praksis innebærer regelverket at materiell, teknologi og kunnskap med militær anvendelse må godkjennes av UD, som utsteder en lisens eller forhåndstillatelse før utførelse av denne typen materiell og teknologier fra Norge.

Trusselvurderingene fra PST og E-tjenesten har de senere årene vist til at enkelte stater forsøker å tilegne seg kunnskap som kan brukes militært, i strid med nasjonale sikkerhets- og forsvarspolitiske interesser. Dette gjøres blant annet ved å plassere og rekruttere egne borgere i avanserte utdannings- og forskningsmiljøer. Kampen om tilgang til kunnskap og forskning står i sentrum av den geopolitiske rivaliseringen og kappløpet om å omsette ny teknologi til militære kapasiteter.

Regjeringen har derfor besluttet å endre eksportkontrollforskriften for å styrke kontrollen med overføring av kunnskap som kan benyttes i masseødeleggelsesvåpen, deres leveringsmidler og konvensjonelle våpen.

Forskriften er under revidering og UD sendte et forslag til forskriftsendring på høring 28. mars 2022. Det ble mottatt nærmere [40 høringsinnspill](#). Arbeidet med forskriftsendringen er ikke ferdigstilt, og retningslinjene under baserer seg derfor på eksisterende forskrift. Retningslinjene for ansvarlig internasjonalt samarbeid på eksportkontrollfeltet vil oppdateres når UD har ferdigstilt sitt arbeid. Frem til endringene trer i kraft gjelder nåværende rett og praksis. Oppdateringer vil bli publisert fortløpende på UD sine [nettsider](#).

I 2016 utarbeidet UD egne [retningslinjer for eksportkontroll for kunnskapssektoren](#). Eksportkontroll i kunnskapssektoren handler i hovedsak om kontroll med kunnskapsoverføring og forskningssamarbeid, med tilhørende kartlegging av lisenspliktig utstyr og teknologi, samt bevissthet om datasikkerhet i utveksling av studenter og ansatte og gjesteforelesere. Kunnskapsinstitusjonene skal etterleve eksportkontrollregelverket, og anbefales i den forbindelse å:

- Skaffe seg oversikt over hvilke kunnskapsområder som reguleres av eksportkontrolllovgivningen.
- Skaffe seg en oversikt over hvilke aktiviteter innenfor internasjonalt samarbeid, utdanningsnivå og stillinger i virksomheten eksportkontrollforskriften vil gjelde for.
- Kartlegge hvilket utstyr, lab-fasiliteter og informasjon som krever ekstra beskyttelse i form av tilgangsregulering og utvikle sikkerhetssystemer for å sikre disse verdiene.
- Utarbeide interne rutiner som ivaretar kontroll med kunnskapsoverføring i alle aktiviteter som er tilknyttet de sensitive fagområdene.

Det er viktig å presisere at kontroll med kunnskapsoverføring ikke gjelder for kunnskap som allerede er åpent tilgjengelig «i det offentlige rom». Eksportkontroll har også et unntak for grunnforskning. Begrepet grunnforskning defineres på liste I og II som «eksperimentelt eller teoretisk arbeid utført hovedsakelig for å tilegne seg ny kunnskap om de grunnleggende prinsippene for fenomener [...] ikke primært rettet mot et spesifikt praktisk mål eller anvendelse.» Grunnforskning skal med andre ord ikke lede til utvikling av et produkt eller ha en praktisk industriell bruk, men kan være f.eks. observasjon av fenomener i naturen. Eksportkontrollregelverket sin definisjon av grunnforskning er fremforhandlet i de multilaterale eksportkontrollregimene Norge deltar i og er en definisjon vi er forpliktet til å etterleve.

Motstykket til grunnforskning er «anvendt forskning», som primært er rettet mot bestemte praktiske mål, teknologisk utvikling eller anvendelser. Anvendt forskning kan omfattes av [flerbruksvarer](#) eller flerbruksformål («dual use»). Det finnes få norske ressurser på flerbruksteknologi utover liste II. Det kan være nyttig å se til verktøyet [Stanford University har utviklet for eksportkontroll](#). En tilsvarende ressurs er [Tysklands manual utviklet for akademia på eksportkontrollfeltet](#) som kan brukes metodisk til å undersøke hvorvidt eksportkontroll gjelder for forskningsfeltet. Det er også utviklet en egen programvare som tilbys kommersielt i Norge for søk i liste II - flerbruksteknologi for enklere å få svar på om forskningen krever forhåndstillatelse. Flerbruksformål i eksportkontrollforskriften er et krevende felt ettersom kunnskapsområdene for potensiell flerbruk har fått en bredere utbredelse. Påstander om at [Russland plukket databrikker fra vaskemaskiner og kjøleskap](#) for å reparere sitt militære utstyr er et eksempel på dette. I tillegg er dette områder som endres i takt med kunnskapsutvikling og internasjonale forhandlinger på eksportkontrollfeltet.

Dagens kontroll har også en avgrensning knyttet til utdanningsnivå, og retter seg i hovedsak mot doktorgradsnivå, og mot enkelte fagområder på mastergradsnivå som er omfattet av regelverket (3. Studieområder og særlig relevante fagområder).

Eksportregelverket gjelder innenfor forskningssamarbeid med hensyn til deling av informasjon og forskningsresultater med utenlandske institusjoner. For kunnskap som er omfattet av eksportkontrollforskriften vil informasjonsdeling på kurs og konferanser kunne utløse lisensplikt eller forhåndstillatelse i henhold til forskriften. Basert på estimater fra Sverige og USA, antas det at mindre enn ti prosent av forskningsprosjektene bør søke eksportlisens, og at ca. 2 prosent av prosjektene vil være problematiske i eksportkontrollssammenheng.

Norske universiteter har organisert arbeidet med å overholde eksportkontrollforskriften på ulike måter. NTNU har utviklet egne [ressurssider](#) for arbeidet, med et eget kontaktpunkt på institusjonen. NMBU har utviklet en sikkerhetsrutine for inngåelse av internasjonalt samarbeid, som må fylles ut av alle ansatte før oppstart av samarbeid. Denne rutinen brukes til å fange opp mulige tilfeller der eksportkontrollforskriften vil gjelde. Sikkerhetsansvarlige på institusjonen tar kontakt med fagperson for tettere rådgivning og informasjon om søknadsprosedyre for forhåndstillatelse. Universitetet i Sørøst-Norge har etablert et [egget team som arbeider med eksportkontroll på universitetet](#).

Praktiseringen av regelverket om kunnskapsoverføring forutsetter at kunnskapsinstitusjonene selv foretar en særskilt vurdering av doktorgradsstipendiater, valg av internasjonale samarbeidspartnere, ved rekruttering av utenlandske forskere og invitasjon av gjesteforskere innenfor fagområdene listet i [Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring](#). I tillegg bør disse fagområdene tas inn i verdivurderingen og risikoanalyser på institusjonene med hensyn til adgangskontroll og sikring av kritisk infrastruktur.

Listene over fagområder nevnt i [Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring](#) er ikke uttømmende. I tillegg må utdanningsinstitusjonene på generelt grunnlag utøve årvåkenhet når utenlandske studenter søker opptak til doktorgradsstillinger eller masterstudier innenfor andre teknologiområder omfattet av Utenriksdepartementets [vareliste II](#) og som dermed kan utgjøre en særlig risiko når det gjelder spredning av MØV eller deres leveringsmidler. I visse tilfeller kan departementet utløse lisensplikt og dermed avslå eksport av varer, teknologi eller tjenester som ikke står på listene ([se lisensplikt for «Catch-all»](#)).

Vurderinger må altså gjøres ved rekruttering av vitenskapelig personell (inkludert ph.d. studenter), ved mottak av gjesteforskere og ved opptak ved enkelte emner på masternivå. Utlendingsdirektoratet (UDI) behandler søknader om arbeidsoppholdstillatelser. Søknadene skal vurderes opp mot forhold som berører rikets sikkerhet, som er samlet i [Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her \(Utlendingsloven\)](#) kap. 14 og [Forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her \(Utlendingsforskriften\)](#) 19A. Saksbehandlingen er beskrevet i [GI-03/2023 – Instruks om behandling av saker som kan berøre grunnleggende nasjonale interesser eller utenrikspolitiske hensyn etter](#)

[utlendingsloven kapittel 14, og saker etter eksportkontrollregelverket](#). Den gir også en indikasjon på hvilke opplysninger som bør legges ved en søknad om oppholdstillatelse.

Beredskapsrådet for kunnskapssektoren har utarbeidet et [notat om eksportkontroll](#) som en veileder for kunnskapssektoren frem til ny forskrift foreligger. Sikresiden.no har også laget et eget [e-læringskurs](#) om eksportkontroll.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Innlem eksportkontroll som del av sikkerhetsstyringen. Det bør vurderes å tillegge dedikerte personer på institusjonen ansvar for eksportkontroll. Det er imidlertid viktig at sikkerhetsarbeid på institusjonen er forankret i ledelsen.
- Verdivurdering av forskningsområdene danner grunnlaget for hvilke sikkerhetsmessige tiltak som må innføres for å etterleve regelverket. Omfanget av verdier som treffes av forskriften bør brukes til å dimensjonere administrative støtte- og kontrollsystemer på dette feltet.
- Foreta en kartlegging av sensitive forskningsområder, samarbeidsprosjekter, tverrfaglige aktiviteter, master- og ph.d.-studier, laboratorier og utstyr.
  - Vurder om fagmiljøene som er omfattet av eksportkontrollforskriften har tilstrekkelig kjennskap til denne.
  - Sørg for jevnlig oppdatering av og kjennskap til interne rutiner på eksportkontroll i aktuelle fagmiljø.
  - Vurder behovet for (styrket) adgangskontroll til laboratorier og utstyr.
  - Kartlegg lisenspliktig utstyr som er ført på [liste II](#) i [eksportkontrollforskriften](#) og [sanksjoner og restriktive tiltak](#).
- Kunnskapsinstitusjonen bør ha oversikt over land som er underlagt [sanksjoner](#) som kan legge begrensinger på internasjonalt kunnskapssamarbeid. Merk at for personer med iransk nasjonalitet/iransk tilknytning må det alltid søkes forhåndstillatelse for å kunne bruke utstyr/teknologi/kunnskap som er oppført i vedleggene til [Iranforskriften](#).
- Vurder å innføre standardisert bakgrunnssjekk for ansettelse på fagområder og stillinger som er omfattet av eksportkontrollforskriften (se også 4.1 Rekruttering og ansettelse).
- Vurder om stillinger med utvidete fullmakter, rettigheter og tilganger skal rutinemessig autoriseres gjennom en bakgrunnssjekk.
- Dersom en utdannings- eller forskningsinstitusjon er bekymret for at ulovlig kunnskapsoverføring har funnet eller kan finne sted, kontakt Politiets sikkerhetstjeneste for nærmere dialog og rådgiving.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Er ditt fagområde i oversikten over kunnskapsfelt i [Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring \(kap.3\)](#) ?
- Er din forskning, undervisning eller ditt internasjonale prosjektsamarbeid avhengig av bruk av laboratorium/teknologi/utstyr/programvare som befinner seg på [liste II](#) – flerbruksteknologi?
- Kan kunnskapsutviklingen i samarbeidet ha potensiell militær bruk (inkludert leveringsteknologi)?
- Er landet for planlagt kunnskapssamarbeid omfattet av [sanksjonsregelverket](#)? Vurder mulige implikasjoner for samarbeidet.

For å overholde regelverket som gjelder for de sensitive kunnskaps- og teknologiområdene, skal UD kontaktes før kunnskapsoverføring kan skje for personer fra enkelte land. I sine vurderinger behandler UD hver enkelt henvendelse individuelt. Kontakt med UD bør først skje etter at det er blitt foretatt en egen vurdering på institusjonen hvorvidt samarbeidet med hensyn til fagfelt og nasjonalitet er omfattet av eksportkontroll for kunnskapsoverføring. Vurderingene bør gjøres i lys av hvilke partnere og forskningsfinansiering som forskningsprosjektet har.

Søknader om forhåndstillatelse sendes inn via [UDs elektroniske søknadsportal e-lisens](#), gjennom skjemaet «forhåndstillatelse kunnskapsoverføring». Departementets seksjon for eksportkontroll behandler søknadene. E-lisens kan også brukes til å sende generelle henvendelser og spørsmål knyttet til eksportkontroll.

4 Ansatte og studenter

4.1 Rekruttering og ansettelse

Norge er avhengig av internasjonal rekruttering for å kunne dekke kompetansebehovet innenfor flere fagområder. Bakgrunnssjekk som en del av ansettelsesrutiner gir mulighet for å forsikre seg om at opplysningene som blir oppgitt i søknaden er korrekte. Rutiner for bakgrunnssjekk forutsetter at virksomheten har foretatt en verdivurdering og en risikovurdering med hensyn til hvilke stillinger, informasjon, fagområder og infrastruktur det er viktig å ha regulert tilgang til. Juridisk sett er muligheten til å foreta bakgrunnssjekk hjemlet i arbeidsgivers ansvar for å ansette riktig person i stillingen og samt samtykke fra søkeren ved at vedkommende søker på stillingen med gitte kvalifikasjonskrav eller gir et eksplisitt samtykke til innhenting av bakgrunnsinformasjon. Hvilke opplysninger en arbeidsgiver kan innhente vil variere basert på stillingens art, herunder hvilke kvalifikasjonskrav og andre lov- eller avtalefestede krav som stilles.

- Adgangen til å innhente ytterligere opplysninger avhenger av stillingens art og hvorvidt det foreligger noen begrensninger i lov, forskrift eller prinsipper. Det foreligger begrensninger i adgangen til å innhente opplysninger om søkeren blant annet i arbeidsmiljøloven og likestillings- og diskrimineringsloven, jf. f.eks. [arbeidsmiljøloven § 9-3 første ledd](#) og [§ 13-4 første og tredje ledd](#), samt [likestillings- og diskrimineringsloven § 30 første ledd](#). Det foreligger noen unntak i de enkelte bestemmelsene.
- Arbeidsgiver kan ikke vektlegge opplysninger som det etter lov, forskrift eller prinsipper ikke er adgang til å innhente, heller ikke dersom slike opplysninger er gitt ved samtykke fra arbeidssøkeren.

Bakgrunnssjekk har vanligvis fire hoveddeler: Identitetskontroll, verifisering av utdanning og arbeidserfaring, kredittsjekk og næringsinteresser, samt søk i åpne kilder. Hvilken bakgrunnssjekk som foretas bør være avstemt mot stillingen som utlyses. Det er viktig at søkere får opplyst om at det kan bli foretatt bakgrunnssjekk, hva dette innebærer og at det innhentes skriftlig samtykke fra søkeren før bakgrunnssjekk foretas. Noen institusjoner velger å kjøpe tjenester på bakgrunnssjekk, og OsloMet har utviklet en egen ressurside for [ansvarlighet i rekruttering og mottak av gjesteforskere](#).

Dersom stillingen er innenfor fag og tema som er relevant for eksportkontrollforskriften for kunnskapsoverføring, er det særlig viktig å tenke risikovurdering og sikkerhet når stillingen utlyses. Forslagene under er basert på [Veileder for sikkerhet i ansettelsesforhold](#) utviklet av PST, NSM, Politiet og Næringslivets sikkerhetsråd. Se også [Datatilsynets ressurside for bakgrunnsundersøkelse](#).

Internasjonalt er det også utviklet nyttige verktøy og informasjon i forbindelse med rekruttering og ansettelse av forskere; [Human Resources Strategy for Researchers \(HRS4R\)](#) og [European Charter for Researchers and a Code of Conduct for the Recruitment of Researchers](#). Den sistnevnte ressursen spesifiserer generelle krav til forskerrollen og dens tilhørende rettigheter og plikter.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder hvilke stillinger/ansvarsområder som krever bakgrunnssjekk på institusjonen. Utvikle en prosedyre for bakgrunnssjekk på institusjonen som standardiserer rutinen i henhold til regelverk (f.eks. eksportkontroll for kunnskapsoverføring og likestillings- og diskrimineringsloven), og som plasserer ansvaret for bakgrunnssjekk i organisasjonen.
- Ved mangel av ressurser for tilfredsstillende bakgrunnssjekk, kan dyptgående diskusjoner av faglige spørsmål bidra til å verifisere at personen har den bakgrunn som vedkommende har oppgitt. Bibliometri kan også brukes, både for å analysere personers og institusjoners mulige bindinger.

- Før ansettelse bør søkere til stillingen få informasjon om at eksportkontrollforskriften vil kunne legge føringer på hens faglige utvikling og virke. Dette gjelder særlig for fag som omfattes av eksportkontrollforskriften for kunnskapsoverføring. Dette forbeholdet kan vurderes innlemmet som eget punkt i ansettelseskontrakten.

4.2 Ivaretagelse av ansatte

Ansatte kan ha bindinger som i enkelte situasjoner vil kunne sette deres akademiske virke og verdier under press. Statsborgerskap kan være ett eksempel på dette, men også internasjonalt nettverk, avhengighetsrelasjoner og finansieringskilder er eksempler på bindinger som i gitte situasjoner kan gi sårbarhet. Det å være midlertidig ansatt kan også representere en sårbarhet for påvirkning, som kan sette forskningsintegritet og akademisk frihet under press. Sideroller i form av eierskap i bedrifter eller styreverv kan føre med seg interessekonflikter og krysspress.

Et søkelys på risiko og sikkerhet ved forsknings- og utdanningsinstitusjonene kan innebære en fare for stigmatisering av utenlandske ansatte fra land som er utpekt som sikkerhetstrussel for Norge. Vektingen av risiko kan i noen tilfelle ta overhånd og resultere i vilkårlig utestengelse og diskriminering av utenlandske ansatte og studenter ved norske institusjoner. At institusjonen har gode sikkerhetsrutiner på plass som beskytter de viktigste institusjonelle verdiene, kan bidra til å motvirke en mistenkeliggjøring av internasjonalt ansatte. I tillegg er det viktig at proporsjonalitet i risikohåndtering diskuteres på institusjonene og i fagmiljøene, og at mulig diskriminering av utenlandske ansatte og studenter settes på dagsorden.

Utenlandske ansatte og studenter med statsborgerskap fra land av bekymring, som er kjent for å sette sine borgere i utlandet under press for informasjon, kan [trenge oppfølging fra institusjonene](#). De bør informeres om farene og få vite hvem de kan ta kontakt med på institusjonen dersom de blir satt under press og trenger hjelp. Enkelte forskningsmiljø på teknologifeltet gjennomfører rutinemessig sårbarhetssamtaler med sine ansatte, basert på personens bakgrunn og eller, arbeidsfelt i etterkant av tjenestereiser til høyrisikoland. For oversikt over mulige farer og områder der innsidetrusler kan foregå, se også ressursidene til [sikresiden.no](#).

Utenlandske nyansatte har ofte behov for hjelp og støtte til å ta seg frem i det norske systemet. Enkelte institusjoner har egne kontaktpunkt som er opprettet for å hjelpe disse med praktiske utfordringer, alt fra bankkort til barnehageplass. Det er institusjonenes ansvar å orientere de utenlandske ansatte om lover og regler for kunnskapssektoren i Norge, inkludert institusjonens fremgangsmåter på eksportkontrollfeltet og sikkerhetsrutiner.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder å etablere en egen rutine for orientering av nyansatte om eksportkontrollforskriften, forskningsetikk og akademisk frihet m.m.
- Vurder å utvikle egne nettressurser for internasjonalt samarbeid som gir oversikt over institusjonens rutiner og ressurser.
- Vurder å ha ett eller flere kontaktpunkt for varsling der ansatte og studenter kan ta kontakt dersom de opplever å bli satt under press fra eksterne aktører, eller opplever etiske dilemma i sine internasjonale samarbeid.
- Vurder hvorvidt forpliktelser i ansattforholdet og konsekvenser av brudd på institusjonens retningslinjer er tilstrekkelig tydeliggjort i arbeidskontrakter.
- Innfør tiltak som sikrer at den ansatte kjenner omfanget av verdiene hen forvalter og forstår risikoen knyttet til forskningsfeltet med tanke på internasjonalt samarbeid.

- Vurder å innføre sårbarhetssamtale med ansatte. Utarbeid egne rutiner for slike samtaler. Rutinen bør beskrive hensikten med sårbarhetssamtale, når og hvordan de skal avholdes, og hvilke medarbeidere eller grupper av medarbeidere som er i målgruppen (se ellers [NSMs veileder for personellsikkerhet](#)).
- Vurder behovet for å styrke rutineene for utenlandsreiser for ansatte og studenter, spesielt til land utenfor Norges sikkerhetssamarbeid (se ellers [sikresidens reiseråd](#)).

4.3 Ansatte sitt ansvar

Internasjonalt har flere universiteter utviklet egne retningslinjer for [«Code of conduct»](#) som tydeliggjør forpliktelsene til ansatte. Noen universiteter har utviklet liknende retningslinjer for sine studenter. I tilknytning til disse har ansatte og studenter fått et kontaktpunkt på institusjonen som de kan henvende seg til om de skulle bli utsatt for press eller vanskelige dilemma. Også i Norge har en del institusjoner laget egne rammeverk for sine samarbeid og sine ansatte. Ett eksempel er [NTNU sine etiske retningslinjer for ansatte](#). OsloMet har nylig utviklet egne [etiske retningslinjer for internasjonalt samarbeid](#).

Det er avgjørende at fagfolk selv settes i stand til å vurdere risiko knyttet til ulike situasjoner og reflekterer rundt sine egne tilknytninger og sårbarheter. Slike sårbarheter kan føre til at ansatte kan bli presset til å handle i strid med nasjonale sikkerhetsinteresser eller eksportkontrollregelverket. Akademisk ansatte bør ha god trening i å reflektere over mulige etiske dilemma og vanskelige situasjoner de kan komme opp i, som del av det internasjonale samarbeidet. Forskerne må også vite hvor de skal henvende seg på institusjonen hvis de opplever press og trusler, eller mistenker at kollegaer og samarbeidspartnere opptrer uetisk og setter forskningsintegritet i fare. Det er viktig at slike henvendelser ikke møtes med sanksjoner og straffetiltak, men at det oppmuntres til å melde fra som en del av tilliten i et ansettelsesforhold. Feil blir gjort i alle organisasjoner, og det er derfor viktig at det skapes en kultur for å melde fra når en har trått feil eller mistenker uetisk oppførsel, slik at institusjonene kan begrense skadeomfanget.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for ledelse og administrasjon

- Vurder å opprette et sidegjøremålsregister som kartlegger de ansattes engasjement ved andre institusjoner, verv og eierskapsforhold for å ha oversikt over, og skape bevissthet rundt, mulige interessekonflikter og sårbarheter. Et slikt register bør oppdateres underveis i ansettelsesforholdet. Sidegjøremålsregisteret kan avdekke om forskeren har bistillinger ved internasjonale institusjoner i land av bekymring, eller har eierskap i selskap som kan representere en utfordring med hensyn til uavhengighet i enkelte forskningsprosjekt.
- Innfør rutiner der siderollers mulige påvirkning på internasjonalt forsknings- og utdannings samarbeid vurderes og håndteres i planlegging og gjennomføring av samarbeidsprosjekter.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Vurder om dine bindinger (sideroller, nære relasjoner, finansiering, statsborgerskap o.a.) vil kunne legge uheldige føringer på forskningsaktivitet, undervisningsaktivitet, eller skape lojalitetskonflikt i ditt ansettelsesforhold. Søk råd hos din nærmeste leder og ta grep som reduserer sårbarheten til et akseptabelt nivå.
- Opplever du at ditt akademiske virke blir satt under utilbørlig press, ta kontakt med nærmeste leder, sikkerhetsansvarlig eller redelighetsutvalget ved institusjonen.
- Opplever du at eksterne aktører ber deg dele informasjon som du er usikker på om det er greit å dele med utenforstående, kontakt sikkerhetsledelse ved din institusjon og eventuelt PST.

- Har du opplevelser på utenlandsreiser eller i andre situasjoner som gjør deg sårbar for press, orienter din nærmeste leder og/eller sikkerhetsansvarlig ved din institusjon for råd og støtte.
- Mistenker du at noen av dine kollegaer, gjesteforskere eller samarbeidspartnere opptrer uetisk, ta kontakt med nærmeste leder, sikkerhetsansvarlig eller redelighetsutvalget ved din institusjon.

4.4 Invitasjon og ivaretagelse av gjesteforskere

Her gjelder de samme råd som for rekruttering og ivaretagelse av ansatte, så langt de passer. Varighet av opphold, og behov for tilgang til fysiske infrastruktur som laboratorier, utstyr, data og annet personell, er momenter som bør vurderes når man eventuelt forenkler prosedyrene. Gjesteforskere utgjør i dag en sårbarhet ved norske institusjoner, fordi de noen ganger kommer etter en svært forenklet bakgrunnssjekk. Gjesteforskere fra land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, kan være spesielt sårbare og kan bli utsatt for press. Regulering av tilganger kan både redusere institusjonens og gjesteforskerens sårbarhet. Disse rådene gjelder også for gjesteforelesere, så langt de passer. Ved lengre opphold kan man også inngå en institusjonell samarbeidsavtale, der sikkerhet er tema. Det er viktig at den ansatte som inviterer gjesteforskere gjør seg kjent med virksomhetens retningslinjer og melder fra ved bekymringsfull adferd.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Vurder behovet for oversikt over besøkende gjesteforskere ved institusjonen.
- Vurder tilgangsregulering for gjesteforskere med hensyn til fysiske (områder på institusjonen f.eks. lab og tilgang på kveldstid/natt) og digitale tilganger.

4.5 Ansatte i utlandet

Har man ansatte med arbeidssted i utlandet, bringer dette inn mange nye momenter i risikovurderingene, så vel som nye regler å forholde seg til. Når en virksomhet har ansatte i et annet land, kan arbeidstaker miste medlemskapet i Folketrygden. Virksomheten må forholde seg til arbeidslandets lover og regler når det gjelder skatt, trygd, sykefravær, forsikring, arbeidsrett samt registrerings og rapporteringsforpliktelser i landet. Det kan være problemstillinger knyttet til arbeidstillatelse og visumplikt. Å etablere virksomhet i utlandet kan også føre til forpliktelser for arbeidsgiver knyttet til skatt og rapportering. Oppfølging og ledelse av den ansatte blir også påvirket. OsloMet har egne avtaler mellom ansatt i utlandet og nærmeste leder, for å ivareta sikkerhet knyttet til personinformasjon og utstyr.

Det er viktig at virksomheter er ansvarlig arbeidsgiver ovenfor sine ansatte i utlandet, herunder følger opp sine forpliktelser både i forhold til den ansatte og arbeidslandets lover og regler. Som ansvarlig arbeidsgiver bør virksomheten ha gode interne rutiner og oversikt over hvor de ansatte befinner seg til enhver tid slik at man raskt kan bistå ansatte ved behov. Virksomheten bør ha tydelige beredskapsplaner for ansatte som befinner seg i utlandet.

Ansatte som er på reise i land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med, bør vurdere hva de tar med seg av informasjon og elektronisk utstyr. Både PC-er og telefoner er sårbarheter. Ekstra nødtelefon kan også være lurt, da flere og flere land baserer både transport og betaling på mobilløsninger. Hvis mobilen låser seg kan det være vanskelig å gjennomføre planlagte møter og reiser, vise vaksinesertifikater, opprettholde kontakt med arbeidsgiver osv. Vurderinger og fremgangsmåter knyttet til studenter i utlandet kan også være relevante for arbeidstakere (se 4.5 Studenter i utlandet).

4.6 Studenter i utlandet

Norske myndigheter har ambisiøse målsettinger for antall studenter på utvekslingsopphold, også til prioriterte land utenfor Europa. [Meld. St. 7 \(2020-2021\) En verden av muligheter- Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning](#) viser til at 50 prosent av de norske studentene på sikt skal ha et utenlandsopphold i løpet av sin studietid. Meldingen understreker også institusjonenes ansvar for sikkerheten til studenter på utenlandsopphold og studentenes eget ansvar for valg av studiested. Institusjonene har ansvar for å informere og veilede studentene om både muligheter og begrensninger i forkant av reisene, samt tydeliggjøre hva studentene selv har ansvar for.

Universiteter og høyskoler sitt ansvar for studenter generelt, herunder studenter på opphold i utlandet, er regulert gjennom [Lov om universiteter og høyskoler](#) med [studietilsynsforskrift](#). Ifølge [Sikkerhetsloven](#) har statlige universitet og høyskoler ansvar for å ivareta informasjonssikkerhet, også under utvekslingsopphold. Institusjonene er pålagt å til enhver tid ha oppdatert beredskapsplanverk, slik dette er beskrevet i [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor](#).

Ifølge NUPI-rapporten [Utfordrende kunnskapssamarbeid](#) er det lite kunnskap ved institusjonene om studentenes erfaringer på utenlandsopphold. Samtidig uttrykker respondenter i studien bekymring for studentene. Forslag til vurderinger og fremgangsmåter under er begrenset til studenter som reiser innenfor institusjonelle avtaler og/eller innenfor rammen av partnerskap.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonenes ledelse og administrasjon

- Inkluder studenter på opphold i utlandet i beredskapsplaner. Er sikkerhetsutfordringer ved utenlandsopphold mht. kjønn, hudfarge, legning og utsatte minoriteter vurdert?
- Sikre personvern ved overføring av personopplysninger til tredjestater (GDPR). Tilrettelegg for tilstrekkelig grad av landkunnskap og kontekstforståelse i tilknytning til studieopphold i utlandet for studentenes egen sikkerhet og læring (før, under og etter oppholdet). Hensynet til samarbeidspartnere og medstudenters sikkerhet må også vurderes.
- Etabler rutiner for varsling ved hendelser som utfordrer personlig sikkerhet, informasjonssikkerhet, eller som utfordrer akademiske verdier.
  - Kan rutiner for varsling («incident reports») koples på eksisterende strukturer med hensyn til oppfølgingsansvar og risikohåndtering (avtaleansvarlige, fagansvarlig m.m.)?
  - Hvordan skal varsling systematiseres og følges opp på institusjonsnivå (ansvar, oppfølging, personvern m.m.)?
- Avklar kontaktpunkt på vertsinstitusjon i utlandet.
- Oppfordre studentene til registrering på UDs app «Reiseklar».
- Oppfordre studentene til å tegne forsikring og til å vurdere kontakt med og/eller medlemskap i ANSA.

4.7 Ivaretagelse av studenter

Akademisk frihet må sikres for alle studenter og ansatte ved norske institusjoner, både i internasjonalt samarbeid og ellers. Alle studenter og ansatte må vite hva akademisk frihet innebærer. Kierulf-utvalget har i rapporten [Akademisk yringsfrihet](#) utviklet et forslag til erklæring om akademisk yringsfrihet og et sett med yringsvettregler for kunnskapssektoren, som kan brukes. Institusjonene bør vurdere om de har gode systemer for å hjelpe studenter som opplever at deres akademiske frihet er truet eller under press.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Informer studenter om akademisk frihet, forutsetninger for godt yringsklima og forskningsetiske prinsipper. Inkludere studenter i relevante opplæringstilbud.

- Tydelig kontaktpunkt på institusjonen der studentene kan henvende seg for å få hjelp og støtte i tilfeller av press eller overvåkning.

5 Partnerskap og avtaler på forsknings- og høyere utdanningsfeltet

5.1 Partnerskap på forskningsfeltet

Med partnerskap menes her samarbeid på institusjonsnivå som strekker seg ut over et enkelt samarbeidsprosjekt. Det som står under denne delen, og spesielt det som står under avtaler, kan også brukes til å vurdere enkeltprosjekter, og flere av vurderingene vil ha relevans både for forsknings- og utdanningssamarbeid inkludert helseforetak og bedrifter.

Vellykkede partnerskap om kunnskapssamarbeid kjennetegnes gjerne av langvarig samarbeid og tett og tillitsfull kommunikasjon mellom partnerne. Erfaringene er imidlertid varierende ved ulike institusjoner og hos enkeltforskere, og det fins få eller ingen felles norske retningslinjer for hvordan man kan sikre et godt partnerskap over tid. Det vil ofte være personavhengig, og et institusjonspartnerskap bør være forankret i ledelsen og hos faglig ansatte, gjennom

Likeverdige partnerskap har fått stadig mer plass i diskusjonen om kunnskapssamarbeid og samarbeid mellom forskere og institusjoner. Dette er spesielt relevant for samarbeid mellom høyinntektsland og lav- og mellominntektsland (LMIC), hvor finansieringen ofte går gjennom norske utdannings- og forskningsinstitusjoner som er ansvarlige for den finansielle og administrative oppfølgingen av prosjektet. Utgangspunktet for samarbeidet med lokale partnere i LMICs er derfor ofte basert på en maktulikhet, der prosjekteier i Norge legger premissene for kunnskapssamarbeidet. Det er viktig å være bevisst at maktulikhet også kan være i de norske fagmiljøenes disfavør, fordi Norge er et mye mindre land enn våre prioriterte samarbeidsland, med færre spesialiserte fagmiljøer og begrensede finansielle muligheter til disposisjon for institusjonene. Der utdanning- og forskningen utføres i andre land er også lokalkunnskap og kontaktnett en kilde til innflytelse.

For å styrke arbeidet med likeverdige partnerskap har UK Collaborative on Development Research (UKCDR) og ESSENCE on Health Research utviklet en [praktisk guide](#) som forskningsfinansiører, forskningsinstitusjoner og forskere kan bruke i sitt arbeid. Likeverdige partnerskap handler om å anerkjenne partnernes kompetanse og gi dem reelle muligheter for ansvar, utvikling og kompetansebygging, som vil styrke alle partnere i et prosjekt.

Det er viktig å sikre en rettferdig fordeling av budsjetter, som også dekker kostnader til administrativ støtte og andre indirekte kostnader. Planer for mobilitet, datahåndtering, tilganger, kreditering og spredning av resultater, håndtering av IPR og ivaretagelse av personvern bør utvikles tidlig og i fellesskap for å sikre alle partnernes rettigheter, og gi forutsigbarhet for forskere som kommer inn i et partnerskap etter at det er etablert.

EU-kommisjonen legger til grunn de etiske retningslinjene beskrevet i [The Global Code of Conduct for Research in Resource-Poor Settings \(GCC\)](#) når de finansierer forskning som gjennomføres i lavressurssettinger. Retningslinjene fremmer prinsipper som rettferdighet, respekt, omsorg og ærlighet. Dette er også tett knyttet opp mot forskningsetiske overveielser av kulturelle forskjeller, risiko for utnyttelse, involvering av sårbare grupper og lokalt partnerskap når man gjennomfører forskning i andre land. I Norge har de nasjonale forskningsetiske komitéene utviklet [forskningsetiske retningslinjer og veiledere](#), som kan være til god hjelp for forskere som planlegger forskning i lav- og mellominntektsland, men også i andre land.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonenes ledelse og administrasjon

- Både kortsiktige og langsiktige gevinster av partnerskapet bør formuleres.
- Vurder å etablere administrativ støtte som gir vitenskapelig ansatte mulighet til å utvikle likeverdige partnerskap i forbindelse med:
  - Utvikling av samarbeidsavtaler.
  - Oppsett av budsjett og fordeling av kostnader.

- Tiltak for å redusere risiko, f.eks. for mislighold av midler hos partner, gjennom due diligence i forkant og rutiner for jevnlig oppfølging.
- Planer for reaksjon ved uforutsette hendelser: terminering, eller justeringer av prosjektplaner.
- Samarbeid med administrativt ansatte hos partneren, for gjensidig forståelse av blant annet budsjett, regnskapsrutiner, rapportering, ansettelse og lovverk.
- Sjekk partnerens mulige koblinger og bindinger til staten, etterretning og militæret i det aktuelle landet, spesielt for land Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med. Dette gjelder også for eiere når partneren er en bedrift, og for selskaper som eies av bedriften.
- Gjennomfør en «due diligence» undersøkelse av partneren (kartlegging av aktiviteter, sektoren den opererer i, en kommersiell og etisk vurdering av institusjonens eller bedriftens ledelse og rammer):
  - Har partneren en spesiell agenda, politisk, ideologisk eller kommersiell, som bør hensyntas?
  - Er partneren, inkludert ansatte eller personer i styrende organer knyttet til militær aktivitet eller selskaper med uklar profil?
  - Hva slags forhold har partneren til sine egne myndigheter, nasjonale eller lokale?
  - Hva slags beslutningsstrukturer har partneren?
  - Sjekk tidligere relasjoner med utenlandske partnere. Er det noen saker eller hendelser som har skapt problemer?
  - Forplikter partneren seg til å følge regler eller normer for etikk, transparens, åpenhet og akademisk frihet?
  - Har partneren en sunn økonomi og gode og etterrettelige systemer for drift?
- Sørg for å samle inn nok informasjon til å kunne vurdere risiko for egne verdier, sikkerhet og renommé. Dette inkluderer lover og regler i samarbeidsland for datadeling og personinformasjon og immaterielle rettigheter. Noen ganger vil også lokale lover og regler være relevant.
- Er det noen spesiell risiko for forskere eller studenter knyttet til opphold hos partneren? Det kan være knyttet til natur, samfunn eller politikk.
- Er det behov for oppholdstillatelse eller visum? Hvilken type tillatelse eller visum er nødvendig? For mobilitet til Norge, se www.udi.no.
- Vurder fordeling av risiko i prosjektet. Dette gjelder all akademisk og administrativ risiko, ikke bare risiko som er knyttet til ansvarlig internasjonalt samarbeid.
- Vurder om verdier som akademiske frihet skal inkluderes i avtaler, jf. Kap 2.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for forskere og fagmiljø

- Start planleggingen så tidlig som mulig slik at man har best mulig tid til å utvikle samarbeidsmetoder. Sørg for rettferdig fordeling av midler og institusjonelle kostnader mellom partnerinstitusjonene. Be om informasjon om partnerorganisasjonenes egne beregningsmodeller og kostnadsestimater når dere setter opp budsjettet. Alle partnere bør involveres fra start og være med i utviklingen av:
  - Forskningsspørsmål
  - Metoder
  - Plan for bruk av infrastruktur og utstyr, inkludert digital infrastruktur
  - Datahåndteringsplaner
  - Regler for kreditering og forfatterskap
  - Fordeling av immaterielle rettigheter
  - Nettverksaktiviteter
  - Planer for formidling

- Involver eventuelle brukere fra et tidlig tidspunkt for å sikre relevans og nytte, dette inkluderer brukere i landene hvor forskningen gjennomføres.
- Er det kulturforskjeller som kan føre til upresise formuleringer i en avtale, eller manglende felles forståelse av tiltak som kan settes inn i en gitt problematisk situasjon?
- Er det ulikheter i lovverk, f.eks. knyttet til personopplysninger, som må hensyntas?
- Vurder potensial for flerbruk/«dual-use» (se del 3.3 om eksportkontroll).
- Kartlegge muligheter for kommersiell utnyttelse av resultatene.
- Vurder om det er behov for strategier knyttet til immaterielle rettigheter. Utvikling av patenter kan være et eksplisitt politisk mål i andre land. Et patent sikrer en tidsbegrenset beskyttelse av en konkret idé, i bytte mot offentliggjøring og detaljert beskrivelse av idéen. Jo lettere idéen kan kopieres, jo større er sannsynligheten for at rettigheten vil bli krenket. Hvis man søker patent, bør man være forberedt på å forsvare seg rettslig hvis patentet krenkes, med de økonomiske konsekvenser det vil ha. Se mer om beskyttelse av varemerke, design og patenter på [Patentstyret](#) sine nettsider.

5.2 Partnerskap på høyere utdanningsfeltet

Høyere utdanningsinstitusjoner er ofte hierarkiske, byråkratiske og konservative systemer, som i stor grad speiler styresettet i det enkelte land knyttet til verdigrunnlag og politiske ambisjoner. Studenters status vil også i stor grad speile dette verdisetet, og kunne komme til uttrykk gjennom pedagogisk tilnærming, relasjon mellom student og underviser, personvern m.m.

Å utvikle et velfungerende internasjonalt utdanningssamarbeid kan derfor ta lang tid. Mest mulig forutsigbare og stabile rammer er avgjørende for å etablere langsiktige relasjoner som kan danne utgangspunkt for videre samarbeid etter at enkeltprosjekter eller andre tidsavgrensede aktiviteter er avsluttet.

Langsiktighet og institusjonell forankring er ikke minst viktig for å etablere forpliktende samarbeid spesielt knyttet til mer ambisiøse former for utdanningssamarbeid som felles studieprogram og felles grader. Her spiller også administrasjonen på institusjonene en sentral rolle knyttet til utvikling, systemkunnskap og kvalitetssikring.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for fagmiljø

- Formuler hva som er målet med samarbeidet. Hva er begrunnelsen for valg av land og partner(e) mht. merverdi for samarbeid innen høyere utdanning?
- Er aktuelle samarbeidspartnere akkrediterte og gradsgivende høyere utdanningsinstitusjoner?
- Er undervisningssamarbeidet kompatibelt med det norske rammeverket for godkjenning av studiepoeng fra utenlandsopphold?
- Kan planene gjennomføres uten å bryte gjeldende lovverk i noen av landene, f.eks. knyttet til personvern?
- Hvordan er det akademiske året og budsjettåret inndelt, og hvordan er mottaksapparat for internasjonale studenter på partnerinstitusjonene organisert?
- I hvilken grad er akademisk frihet ivaretatt i pensum og undervisning?
- I hvilken grad kan studenter, ansatte og andre involverte i samarbeidet bli utsatt for politisk press?
- Hvilket støtteapparat har studenter og stipendiater på utveksling gjennom samarbeidet?
- Hvordan er mulighetene for involvering av studenter i forskningsaktiviteter? Vil slik involvering kreve egne sikringstiltak?

- Hvordan legges det til rette for at studenter kan forberede seg på opphold i samarbeidsland og ved partnerinstitusjoner?
- Hvilket nivå må avtalen forankres på for å kunne bli implementert? Har samarbeidet blitt godkjent på rett nivå?
- Er det behov for oppholdstillatelse eller visum? Hvilken type tillatelse eller visum er nødvendig? For mobilitet til Norge, se www.udi.no

5.3 Avtaler om forsknings- og høyere utdanningssamarbeid

En forutsetning for ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid, er god kjennskap til partnerinstitusjoner og samarbeidsland som grunnlag for gode samarbeidsavtaler. Institusjonelle samarbeidsavtaler bør være forankret i institusjonenes langsiktige strategier.

Avtaler om forskning- og høyere utdanning spenner fra rene utvekslingsavtaler til forsknings- og teknologisamarbeid, og partnerne kan være offentlige eller private aktører, inkludert bedrifter.

Inngåelse av forskningsavtaler mellom nasjoner dekkes ikke av dette, men forskningsavtaler på myndighetsnivå, sammen med multilaterale rammeverk og EU sine avtaler (Science and technology (S&T) roadmaps) med enkeltland, kan legge premisser for partnerskap på institusjons- eller bedriftsnivå. Det er viktig å være bevisst kulturelle og politiske forskjeller. I forbindelse med inngåelse av konkret samarbeid bør det tas hensyn både til grunnleggende nasjonale interesser og akademiske verdier.

Ifølge NUPI-rapporten [Utfordrende kunnskapssamarbeid](#), peker administrativt ansatte ved flere institusjoner på at inngåelse og oppfølging av avtaler kan kreve mye tid, og at mange prosjekter setter av for lite tid til dette.

Forslag til vurderinger og fremgangsmåter for institusjonens ledelse og administrasjon

- Er felles utvekslingsavtaler mellom flere norske institusjoner og utenlandske partnere vurdert? Gjelder spesielt mindre fag og institusjoner.
- Er faglige gevinster, betydning for kvalitet i utdanning og forskning, samt relevans og muligheten til å utvikle kunnskap som samfunnet har behov for vurdert?
- Er synlighet og påvirkning av eget renommé vurdert?
- Er avtalen forankret i de ansattes faglige nettverk? Dette har betydning for kvalitetssikring, eierskap og oppfølging.
- Er utvekslingsavtalen kvalitetssikret juridisk og administrativt?
- Er utfordringer knyttet til overføringsgrunnlaget for personopplysninger til tredjeland vurdert?
- Er det vurdert om potensielle etiske og sikkerhetsrelaterte hensyn er under press og tilsvarende hensyntatt i avtalen? Det kan handle om vern av akademiske verdier som ytringsfrihet i undervisningssituasjon for underviser og student, personvern og informasjonssikkerhet.
- Er det utarbeidet egne avtaler for praksismobilitet som ivaretar faglig oppfølging og formell uttelling?
- Er det behov for oppholdstillatelse eller visum? Hvilken type tillatelse eller visum er nødvendig? For mobilitet til Norge, se www.udi.no.
- Er samarbeidsavtalen signert på riktig nivå?

Hva en avtale bør inneholde:

- En formell avtale bør inneholde åpen informasjon og en felles, gjensidig forpliktelse til å følge normer, regler og/eller spesielle avtaler om akademisk frihet, integritet, habilitet (conflicts of interests, conflict of commitments) og transparens. Avtalen bør offentliggjøres, med mindre konkurransehensyn tilsier hemmelighold.
- Definisjon av partnere.
- Mål og konkrete forventede resultater av samarbeidet.
- Budsjett, detaljert nok til at det ikke er tvil om hvem som skal bære kostnader, samt rapporteringsrutiner, perioder osv.
- Tidslinje for aktiviteter og resultater.
- Avtaler om gjensidig rapportering av fremdrift.
- Avtale om bruk av utstyr, infrastruktur, programvare og tilgang til digital infrastruktur
- Avtale om tilgang til data: det gjelder både det som generes gjennom samarbeidet, men også data og fagkunnskap som bringes inn i prosjektet, og personopplysninger både knyttet til partnere og evt. studieobjekter.
- Avtale om former for involvering og oppfølging av studenter i forskningssamarbeid der det er relevant.
- Definisjon av forventede immaterielle verdier og rettigheter fra prosjektet.
- Avtale om immaterielle rettigheter (IPR). Dette gjelder opphavsrett, patenter på varemerker, design, kildekode eller data og lagring av data. Hvem har eierrettigheter og hvem kan patentere? Kan resultater patentbeskyttes og lisensieres ut? Hvordan skal inntekter fra lisensiering fordeles?
- Avtaler om hva som ikke skal offentliggjøres, der konkurransehensyn, andre kommersielle hensyn, eller hensyn til partnerens dedikasjon eller forventninger tilsier hemmelighold.
- Avtale om regler for publisering og kreditering fra prosjektet. Normer for publisering varierer mellom fagområder og sektorer.

6 Ansvar og koordinering på nasjonalt nivå

6.1 Myndigheter og ansvarsområder - hvem gjør hva i Norge?

Nedenfor følger en oversikt over institusjoner og ansvarsområder, som på ulike måter er viktige for etterlevelsen av ansvarlighet i internasjonalt kunnskapssamarbeid. Noen av disse institusjonene har helhetlig ansvar nasjonalt og alle, bortsett fra E-tjenesten, kan bidra med råd til kunnskapssektoren.

- **[Nasjonal sikkerhetsmyndighet \(NSM\)](#)** er Norges direktorat for forebyggende nasjonal sikkerhet. Direktoratet gir råd om sikring av informasjon, systemer, objekter og infrastruktur av nasjonal betydning, samt personellsikkerhet. NSM utarbeider en årlig risikovurdering og har et nasjonalt ansvar for å avdekke, varsle og koordinere håndtering av alvorlige IKT angrep. NSM eier [Nasjonalt cybersikkerhetssenter](#).
- **[Politets Sikkerhetstjeneste \(PST\)](#)** er Norges nasjonale innenlands etterretnings- og sikkerhetstjeneste, underlagt justis- og beredskapsministeren. PST har som oppgave å forebygge og etterforske alvorlig kriminalitet mot nasjonens sikkerhet. PST samler inn informasjon om personer og grupper som kan utgjøre en trussel, utarbeider analyser og [trusselvurderinger](#), samt gir råd.
- **[Etterretningstjenesten](#)** (E-tjenesten) er Norges utenlandsetterretningstjeneste. Tjenesten er underlagt forsvarssjefen, men arbeidet omfatter både sivile og militære problemstillinger. E-tjenestens hovedoppgaver er å varsle om ytre trusler mot Norge og prioriterte norske interesser, støtte Forsvaret og forsvarsallianser Norge deltar i, samt bidra med informasjon av spesiell interesse for norsk utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik. E-tjenesten bidrar ikke med råd direkte til enkeltinstitusjoner, men [E-tjenestens trusselvurdering](#) er viktig for norske myndigheters oppfatning av risiko.
- **[Seksjon for eksportkontroll, UD](#)** forvalter og håndhever regelverket om eksportkontroll, og er den myndigheten som vedtar hvorvidt lisensplikt inntreffer. Seksjonen kan gi råd og veiledning om hvilke fagområder og aktiviteter som reguleres.
- **[Utlendingsdirektoratet \(UDI\)](#)** behandler søknader om oppholdstillatelser mv. etter lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven). Søknadene skal vurderes opp mot forhold som berører grunnleggende nasjonale interesser og utenrikspolitiske hensyn, jf. [utlendingsloven kapittel 14](#) og forskrift om utlendingers adgang til riket og deres opphold her ([utlendingsforskriften](#)) [kapittel 19A](#).
- **[Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse \(HK-dir\)](#)** har et nasjonalt ansvar for forvaltningsoppgaver innen høyere utdanning, høyere yrkesfaglig utdanning og kompetansepolitikk. HK-dir kan kontaktes med spørsmål knyttet til utenlandske vitnemål og internasjonalt utdannings samarbeid. Direktoratet har ansvar for løpende styring og oppfølging av sikkerheten i sektoren i samråd med Kunnskapsdepartementet. Direktoratet forvalter [KDs Policy for informasjonssikkerhet og personvern](#) og [Rammeverk for håndtering av IKT-sikkerhetshendelser i UH-sektoren](#). Direktoratet kan kontaktes med spørsmål innenfor de tre sikkerhetsdomenene informasjonssikkerhet og personvern, nasjonal sikkerhet og samfunnsikkerhet og beredskap.
- **[Forskningsrådet](#)**: Norges forskningsråd er et nasjonalt utøvende forskningsstrategisk organ underlagt Kunnskapsdepartementet, men med eget styre. Forskningsrådet har ansvar for å øke kunnskapsgrunnlaget og bidra til å dekke samfunnets behov for forskning, ved å fremme grunnleggende og anvendt forskning og innovasjon. På vegne av regjeringen investerer Forskningsrådet (per 2021) 11,9 milliarder kroner årlig, fra 15 departementer, i forskning. Forskningsrådet forvalter en rekke nasjonale [strategier, planer og policies](#), som

Forskningsrådets [policy for åpen forskning](#) og Forskningsrådets [policy for åpen tilgang til forskningsdata](#).

- **De nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK)** er det viktigste nasjonale fagorganet for forskningsetikk. FEK skal bidra til at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer. FEK er et forvaltingsorgan for forskningsetiske spørsmål på alle fagområder, tilknyttet Kunnskapsdepartementet. Komiteene og utvalgene er faglig uavhengige, jf. forskningsetikkloven § 3. De gir råd og veiledning i etiske spørsmål med utgangspunkt i sine retningslinjer og veiledere. FEK skal bistå institusjonene i deres arbeid med forskningsetikk.
- **Innovasjon Norge:** Innovasjon Norge er et statlig norsk særlovselskap, med formål å være statens og fylkeskommunenes virkemiddel for å realisere verdiskapende næringsutvikling i hele landet. Innovasjon Norge gir råd om oppstart, vekstrategier og eksport, og tilbyr tjenester innen finansiering, rådgiving, kompetanse, nettverk og profilering.
- **Sikt** er kunnskapssektorens leverandør av digital infrastruktur i kunnskapssektoren. Sikt har ansvar for å forvalte, utvikle og anskaffe digitale tjenester, tilby en digital grunnmur for kunnskapssektoren, gi råd om personvern og informasjonssikkerhet, arkivere og formidle data til forskning, samt tilby digitale verktøy for undervisning og utdanningsadministrasjon.
- **Datatilsynet** sin oppgave er å føre kontroll med personvernregelverket og medvirke til at enkeltpersoner ikke blir krenket gjennom bruk av opplysninger som kan knyttes til dem.
- **Beredskapsrådet:** Kunnskapsdepartementet har oppnevnt Råd for samfunnssikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren (Beredskapsrådet) som et frivillig tiltak for å styrke arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap. Beredskapsrådet bidrar til deling av beste praksis og har utviklet veiledere på sikkerhet og beredskap for kunnskapssektoren.
- **Patentstyret** er en etat under Nærings- og fiskeridepartementet. Patentstyret forvalter kunnskap om immaterielle rettigheter og verdier, slik at bedrifter og institusjoner kan sikre sine investeringer, konkurranseposisjoner og skape økonomisk vekst i det norske samfunnet.
- **Eksfin** (Eksportfinansiering Norge) er en statlig forvaltningsbedrift under Nærings- og fiskeridepartementet. Eksfin skal gjøre norske eksportnæringer finansielt konkurransedyktige i utlandet. Eksfin kan stille statlige lån og garantier som fremmer konkrete salgskontrakter, eksportfremmende investeringer i Norge, eller andre typer transaksjoner som bidrar til norsk verdiskaping og sysselsetting.

Litteratur og ressurser

Akademisk frihet

- Academic Freedom Index: <https://www.v-dem.net/our-work/research-programs/academic-freedom/>
- [Bologna-deklarasjonen om akademisk frihet](#)
- Cases publisert av det australske utdanningsdepartementet: <https://www.education.gov.au/guidelines-counter-foreign-interference-australian-university-sector/case-studies/case-studies-governance-and-risk-frameworks>
- International Science Council (2021) [A Contemporary Perspective on the Free and Responsible Practice of Science in the 21 Century](#).
- Kierulf-utvalget har utviklet et forslag til erklæring om akademisk ytringsfrihet og et sett med ytringsvettregler for kunnskapssektoren. [NOU 2022: 2 Akademisk ytringsfrihet - God ytringskultur bygges nedenfra, hver dag](#)
- Rapport om status på akademisk frihet i EUs medlemsstater: [State of play of academic freedom in the EU member states: Overview of de facto trends and developments](#)
- [SAIH: Activism Under Attack Understanding the Repression of Student Activism](#)
- [Scholars at Risk: Free to Think Report](#)
- [Scholars at Risk: Values and Home and in Partnerships](#)
- [The European Charter for Researchers](#)

Forskningsetikk

- [The European Code of Conduct of Research Integrity](#)
- Internasjonale ressurser om forskningsetikk vist til av De nasjonale forskningsetiske komiteene: <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/eksterne-ressurser/>
- [Guidelines for promoting Research Integrity in Research Performing Organisations](#)
- De nasjonale forskningsetiske komiteer:
  - [Retningslinjer og veiledere | Forskningsetikk](#)
  - [Ressurser | Forskningsetikk](#)
- OECD (2022) [Integrity and Security in the Global Research Ecosystem](#), Open Science, Technology and Industry Policy Papers no.130
- [Forskningsetisk veileder](#) utgitt av den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag: Medisinsk og helsefaglig forskning i lav- og mellominntektsland
- Forskningsetikk og forebygging - [sikresiden](#)

Åpen forskning og deling

- Forskningsrådet (2021) [Hvordan skal vi dele forskningsdata? Utredning og anbefalinger om lisensiering og tilgjengeliggjøring](#)
- Forskningsrådet (2022) [Investering i infrastrukturer for FAIR forskningsdata og særlig relevante forvaltningsdata for forskning. Organisering og finansiering av datainfrastruktur for best mulig utnyttelse. Anbefalinger fra datainfrastrukturutvalget.](#)
- [Forskningsrådets policy for åpen forskning](#)
- Nettressurs fra Sikt om åpen datadeling <https://www.openscience.no/apen-forskning/forskningsdata/fair>
- Nettressurs fra Sikt om åpen forskning <https://www.openscience.no/>

[Åpen data-direktivet \(2018\)](#) - gjennomføring av direktiv (EU) 2019/1024 om åpne data og videre bruk av informasjon i offentlig sektor i norsk rett er under behandling. Dette vil også påvirke data som publiseres i forbindelse med offentlig finansiert forskning.

Risikostyring ved institusjonen

- Beredskapsrådet for kunnskapssektoren: [Veileder i risiko- og sårbarhetsanalyser for kunnskapssektoren](#)
- Cases: <https://www.education.gov.au/guidelines-counter-foreign-interference-australian-university-sector/case-studies>
- [Sikresiden.no](#) lages av og for norske universiteter, høyskoler og forskningsvirksomheter. Siden skal bidra til at studenter og ansatte ved hva de skal gjøre når noe skjer og hvordan de kan jobbe forebyggende. Siden dekker blant annet reisevirksomhet, nettsvindel og dataangrep.
- [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor](#)

Informasjonssikkerhet

- Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (2022) [Informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning. Risiko- og tilstandsvurdering 2022.](#)
- KD sin [Policy for informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning](#)
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) har utarbeidet [Grunnprinsipper for IKT-sikkerhet](#)
- NSM har utviklet Veileder for verdivurdering av informasjon: [Veileder for verdivurdering av informasjon](#)
- Sikt tilbyr en webapplikasjon som kan benyttes av norske utdanningsinstitusjoner for sikker utveksling av personopplysninger: [Nomination - Felles studentsystem](#)
- Universitetet i Oslo tilbyr tjenesten [Nettskjema](#). Tjenesten gir sikker overføring av personopplysninger og kan benyttes for sikker utveksling av personopplysninger om forskere og studenter.

Eksportkontroll

- [Stanford University "Export Controls Decision Tree"](#).
- [Beredskapsrådet Kontroll med kunnskapsoverføring](#)
- [Retningslinjer for kontroll med kunnskapsoverføring](#)
- [Export Control and Academia Manual](#) - German Federal Office for Economic Affairs and Export Control
- [EUs oppsummering av forskrift for eksportkontroll og flerbruk](#)
- [EUs compliance guidance for research involving dual-use](#)
- [Meld. St.26 \(2018-2019\) Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2018, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid](#)

Ansatte og studenter

- [Sikresiden](#) har en sjekkliste på hva personer bør gjøre dersom de opplever trusler.
- [Human Right Watch](#) dokumenterer og gir råd for å motvirke press mot forskere og studenter.
- [NSM sin veileder for personellsikkerhet](#)
- [OsloMet nettsider for ansvarlig internasjonalisering.](#)

Ansatte og studenter i utlandet

- Anbefalinger for reiser [Sikresiden.no](#)
- [ANSA - For deg som studerer eller vil studere i utlandet](#)
- [Eksempel på beredskapsplaner og inkludering av studenter på studieopphold i utlandet \(UiB\)](#)
- [For norske studenter i utlandet | Sjømannskirken \(sjomannskirken.no\)](#)
- [Nødnummer-app | Sjømannskirken \(sjomannskirken.no\)](#)
- [Overføring av persongrunnlag ut av EØS, Datatilsynet](#)
- [Recommendations 01/2020 on measures that supplement transfer tools to ensure compliance with the EU level protection of personal data.](#)
- UDs app [Reiseklar](#)
- Universitetet i Oslo sine [IKT-råd for ansatte i utlandet](#)
- [UDs reiseinformasjon og landsider](#)

Partnerskap på forskningsfeltet

- De nasjonale forskningsetiske komiteene [Medisinsk og helsefaglig forskning i lav- og mellominntektsland. Forskningsetisk veileder.](#)
- [Equitable Partnerships Resource Hub | UKCDR](#)
- TRUST (2018) [Global Code of Conduct for Research in Resource-Poor Settings](#)

Avtaler på høyere utdannings- og forskningsfeltet

- Kunnskap om land
  - [Academic Freedom Index \(AFi\)](#)
  - [Universal Human Rights Index](#)
  - [Corruption perceptions index](#)
  - [Economist Intelligence Unit](#)
- Ansvarlighet i internasjonale samarbeidsavtaler innenfor utdanning
  - [Ansvarlighet i internasjonale samarbeidsavtaler - Ansatt - minside \(oslomet.no\)](#)
  - [Utforming av kontrakter og avtaler | NMBU](#)

Rapporter, veiledere, policy-dokument og stortingsmeldinger

[Akademisk ytringsfrihet - God ytringskultur bygges nedenfra, hver dag \(NOU: 2022:2\).](#)

Beredskapsrådet for kunnskapssektoren (2021) [Kontroll med kunnskapsoverføring \(notat\)](#)

Beredskapsrådet for kunnskapssektoren (2022) [Risiko- og sårbarhetsanalyse i kunnskapssektoren. En nasjonal veileder.](#)

De nasjonale forskningsetiske komiteene [Medisinsk og helsefaglig forskning i lav- og mellominntektsland. Forskningsetisk veileder.](#)

Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) [Veileder for risikostyring](#)

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (2022) [Informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning: Risiko- og tilstandsvurdering 2022.](#)

Forskingsrådet (2017) [Tilgjengeliggjøring av forskningsdata. Policy for Norges Forskningsråd.](#)

Forskningsrådet (2019) [Tilgjengeliggjøring av forskningsdata. Policy for Norges forskningsråd.](#)

Forskningsrådet (2020) [Forskningsrådets policy for åpen forskning](#)

Forskningsrådet (2021) [Hvordan skal vi dele forskningsdata? Utredning og anbefalinger om lisensiering og tilgjengeliggjøring.](#)

Gåsemyr, Hans Jørgen, Kristin Fjæstad og Malin Elisabeth Tvedt Hogstad (2022) [Utfordrende kunnskapssamarbeid: Etske og sikkerhetsrelaterede utfordringer som forskere og kunnskapsinstitusjoner møter i internasjonalt samarbeid.](#) NUPI-rapport 6 (2022).

Kunnskapsdepartementet (2020) [Policy for informasjonssikkerhet og personvern i høyere utdanning og forskning,](#) rundskriv F-04-20.

Kunnskapsdepartementet (2021) [Panorama. Regjeringens strategi for forsknings- og høyere utdanningsamarbeid med Brasil, Canada, India, Japan, Kina, Russland, Sør-Afrika, Sør-Korea og USA \(2021-2027\).](#)

Kunnskapsdepartementet (2021) [Styringsdokument for arbeidet med sikkerhet og beredskap i Kunnskapsdepartementets sektor.](#)

[Meld. St. 5 \(2022-2023\) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032.](#)

[Meld. St. 7 \(2020-2021\) En verden av muligheter- Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning](#)

[Meld. St. 9 \(2022-2023\) Nasjonal kontroll og digital motstandskraft for å ivareta nasjonal sikkerhet - Så åpent som mulig, så sikkert som nødvendig.](#)

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (2020) [Grunnprinsipper for IKT-sikkerhet](#)

Nasjonal sikkerhetsmyndighet [Veileder for personellsikkerhet](#)

Nasjonal sikkerhetsmyndighet [Veileder i sikkerhetsstyring](#)

NTNU (2017) [Etske retningslinjer for ansatte ved NTNU](#)

[Ny lov om universiteter og høyskoler \(NOU 2020: 3\)](#)

Politiets sikkerhetstjeneste, Nasjonal sikkerhetsmyndighet, Politiet og Næringslivets sikkerhetsråd (2017) [Veileder for sikkerhet ved ansettelsesforhold. Før, under og ved avvikling.](#)

Retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid fra utvalgte land, EU og OECD

[Department of Education, Skills and Employment \(2019\): Guidelines to counter foreign Interference in the Australian University Sector](#)

[EU Comission \(2022\) Tackling R&I Foreign Interference](#)

EU-kommisjonen, Directorate-General for Research and Innovation (2022) [Tackling R&I Foreign Interference.](#) Staff Working Document.

[German Rectors' Conference \(2020\) Guiding Questions on University Cooperation with the People's Republic of China](#)

[Ministry of Interior of the Czech Republic Counter Foreign Interference Manual for the Czech Academic Sector](#)

[New Zealand Government Due Diligence Assessments - For Espionage and Foreign Interference Threats](#)

[New Zealand Government Trusted Research Guidance for Institutions and Researchers](#)

[OECD \(2022\) Integrity and Security in the Global Research Ecosystem](#)

[Stiftelsen for internationalisering av hogre utbildning och forskning \(2020\) Responsible Internationalisation Guidelines for Reflection on International Academic Collaboration](#)

[Swiss Universities \(2022\) Towards Responsible International Collaborations A Guide for Swiss Higher Education Institutions](#)

[Uddannelses- og forskningsministeriet \(2022\) Afrapportering Udvalg om retningslinjer for internationalt forsknings og innovationssamarbejde](#)

[Universiteiten van Nederland \(2020\) National Knowledge Security Guidelines Secure International Collaboration](#)

[Universities UK \(2020\) Managing Risks in Internationalisation Security Related Issues](#)

[Vlaamse Interuniversitaire Raad \(2019\) Recommendations for Implementing a Human Rights Assessment at the Flemish Universities](#)
